

Handwritten text in a script, likely Indic, located in the bottom left corner of the page. The text is written in white ink on the marbled paper. It appears to be a name or a title, possibly "Sri. Srinivasa" or similar, though the script is somewhat difficult to decipher due to its cursive nature and the background pattern.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนประจักษ์ศิลปาคม

895.9/๑
—
1052

หนังสือ

ปะกิริณัมพจนาคถ

ข้าพระพุทธเจ้า

พระศรีสุนทรโศภการ

หลวงอักษรพิมพ์การ

ขุนประสิทธิ์อักษรสาคร

สอบทานทูลเกล้าฯ 1 ถวาย

ถูกฉันทตามฉบับขอเศษ

๑. ข้าพระพุทธเจ้าพระศรีสุนทรโวหาร คิคคำกลอน
 เรื่องนี้ เรียกว่าปกิระณำพจนานัตถ์ คือเทียบ
 แบบสอน ในคำใช้ต่าง ๆ ว่าเรียกรายไป เพื่อไว้สำหรับ
 นักเรียนในโรงหลวง จะได้ย้านเล่าจำขึ้นข้อต่อ
 ลำดับในแบบสอน ให้แม่นยำชำนาญ ได้ทุกเกณฑ์
 ถวายแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้
 พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ
 ดงพิมพ์ที่โรงพิมพ์หลวง ในพระบรมมหาราชวัง
 ๑๐๐๐ ฉบับ ที่เสริ์จนวนันศุกร เทียนหก แรมสิบเอ็ดค่ำ
 ปีเถาะเอกศก ๑๒๔๑ ๖

๑ คำ คิคประติศแก้ ฉัฉฉ
 กลอน กล่าวเสกเสกพันธ์ พาดพ้อง
 สอน แจกแผนกบัน เป็นหมวด
 เท็ก นักเรียนอชาร้อง ว่าแกล้งเกณทัสสอน ๖

๑ คำกลอนสอนเด็กได้ ๓
 โวพจน์สังเขปคำ คิคไว้
 นามเรียกปกิระณำ พจนานัตถ์ แลนา
 เพียรคิคเพียรคิคให้ เด็กูร้าวรบิด ๖

๐ พระศรีสุนทรพระสร้อย	โฆหาร
คิตตะทิเบาราน	เรื่องนี้
เปนนมบีอักษรสาร	สอนเด็ก
แจกเช่นรูปมือชี้	ช่องให้เห็นทาง ฯลฯ

๐ จะเริ่มริเกลตากถอนสุนทรแถถง นิพนธ์พจนันท์
 แบบแบบแสดถง จะแจ้งแจ้งคำใช้ไว้แปลถา ถำหรับเด็ก
 นักรเรียนโตไ้เขียนหัท พอกำจัททางโทษที่ โฉมเซธา
 จักเจริญเรื่องรู้อย่าคอบา ตักว่าเตาโตนคถำแต่ถำพิง
 จะคิกคักคำใช้ ไว้แปลนอย่าง ค่ำท่าง ๆ เถิมคิต
 คิตถ่อถัง พอแปลนเครื่องเถื่อนใจระไวระวัง
 แม้นเขียนพถังเถี่ยคักคักถุมนักรเรียน ค่ำที่ใช้ไว้
 วถ่าง ๆ เถค ถ้วนส่อเหตุใช้จะว่ำแปลพาเถียร
 อ่ำไทรยแบบบมคธบทจำเเนียร แปลนที่อัยงอย่างเขียน
 ให้ถุกค้ำ ถางวจากเถ่าถำมาแต่พากัยอื่น มีคถำขึ้น
 คั้นภกสุขุมขำ ถักแม้นไม่คักษาอุสาหจำ ถักจะคค้ำ
 คถุมไปงทะโพงคั้น (๑) ถักวถกถกถก ถัก ถำรณุถนถี
 โทขยุมถกถกอักษรจงถอนถน ถัก ถัก ถัก ถัก ถัก ถัก
 แปลนส่วนถักนี้ใช้แปลกแยกถำคถำความ ถักถักใหญ่ให้

ทามิมะคะกะนะ ถาญจนะแปลว่าทองของสยาม
 ท่านเจ้าเมืองถาญญ์บุรีผู้ มีนาม แหวนหนึ่งามฮั่วน
 แล้วแก้วแกมถาญญ์ ชุนนางกรมวังทองท่าน
 วังสุทกที พระถาญจนานุกิจนามขนาน ที่สถกคนอ
 ใหญ่ใช้จำกณ นี้ค้ำชานแต่่มคอบทบาพี ท่านแปล
 ว่าทามิตเสียดิจษ์ ธิู้ให้ปรีไปร้งบ่อนฮักรศิริ
 ถึงคำไทยจะไม่รู้ ก็ทามที ธิู้ไว้ที่กำว่าไม่รู้ไปนผู้เรียน
 กณสกทนอเล็กเท็ก ญ เอียบ เห็นแต่เคยคำไทยได้
 ใช้เขียน กิ่งไม้ประระราญกานให้เขียน อุดสูก
 เพียบบ่นเล่าให้เข้าใจ การสกทตัวรอนี้ชื่อขำ
 แปลว่าทำงานการบรรหารใจ อนุสุกแท้แต่่ว่าทำ
 การใด ๆ คงทอ้งใช้ร้อสกทหมดทุกกำ ข้ำราชการ
 ขาควรัชกิจ ราชกรหมันพินิจอย่ำให้ถดำ ฎุกเกณท์ก้อ
 ปรากรก้านประจำ จคถ้อยค้ำทุกประการสารคคี่
 คนพิการเห็นฮากกรพวนจะผิด ปริชกรให้ไปนสิทธิ์
 แก่ฎาธิ์ ตระธากรทุก ๆ ศ้าสตระกรมี่ ค้ำเหล่านี่
 รอสกคบทว่ากร ถอสกคบทกาดบรรหารเหตุ จงลิ่งเกฏ
 คำใ้ที่ไซชาน ก็อเวลาถปีเดือนประมาณ กบัที่ท่าน

จิตเป็นวันขึ้นเป็นยาม นานพิการุโมโงบาคนาที วิชาที่ที่
 ใ้ ในสยาม . . . จนถึงปรานแดอัยศรณีนับอนตาม
 ดงในความคำวากาสฐานเทียว . . . ปีน่ามี น้อกปีก่อน
 หนึ่งคัม่อนว่าสักรูด้กประเทียว . . . ก็เรียกกาลเช่นกัน
 ฉะนั้นเจียว . . . ยังลคได้ขอมมาถึงความสามฤคุ . . . คือนำร่อน
 นำหนาวแตรราวฝน . . . ที่ชุ่มชโลไปจนแล้งแห้งทุกมฤ
 นำตรุศสวารทปายาศอิกยากู . . . ทงเข้ครู่ที่ขงถ่าย
 แลบ่ายเย็น . . . ของเหล่านี้มีว่ากาลทุกสิ่งสรรพ
 พวกคีนวันชกมาว่าให้เห็น . . . กาลซึ่งมีหมวดใหญ่ใน
 ประเด็น . . . ท่านจิตเป็นส่วนอดีตอนาคต . . . ปรະจุนัน
 บรรจบครบเป็นสาม . . . จิตโดยความทุกฐานว่ากาลหมด
 อนปีเดือนวันที่ล่วงไม่เหลือลค . . . นั้นกำหนดว่าอะตีตะ
 กาลมี . . . กาลที่ยังคงเป็นเห็นช้ . . . ท่านแบ่งจิต
 เป็นประจุนันนี้ . . . ส่วนข้างนำยังไม่มาท่านพาท . . . ว่าเดือนปี
 เป็นอนาคตะกาล . . . อายุสัตว์อิกอายุศาสนา . . . ก็เรียก
 ว่ากาละโดยโหวหาร . . . ที่สำหรับนับใ้ ในประมาณ
 พุทธศาสนกาลล่วงแลยัง . . . หนึ่งแผ่นคินโดยนับลำดับ
 กระษัตรีช . . . ถวสัชชเดือนปีเป็นที่ตั้ง . . . ก็เรียกว่า

รัชกาลแต่ปู่มะม่วง ตลอดทั้งสองตามตามนุกรม
 พระสงฆ์อยู่พรรษาภาณกิจจรรษา . ทานใช้มาในบาฬี
 ที่มีดม เวลากาลโหวรรหากนิยมน ถอประสมเข้า
 กับกาใช้ ภาณ คักกพะพอใหญ่ใช้สกต
 มีตัวบทแบบใช้ ไม่วิคตาร เตือนข้างแรมไม่สู้แจ่ม
 ชัชวาลย์ ไช้จากาพักษ์ทำที่คต้ามัว องค์นารายณ์
 ทรงสุบรรณนามชานาน ว่าพระทรงถนิมกาพริ้วกันทั่ว
 มหามะหมหากาพบันทาลกถวิ สกตตัวพอใหญ่ใช้
 กันมา กพทวิชตรีทำคำมคธ มีกำหนดใช้เห็นเช่นตั้งว่า
 กานนิยมนลาอกหกจากา จงอุดำให้จำให้แน่นอน่าแปรแปร
 ในเวลาเมื่อจะเขียนก็้องเพียรคิด ให้ตระหนักแน่แก่จิตร
 อย่าไขว้ไขว่ ถ้าจับพลัดจับพลาดคาดคะเน จะชวต
 เชนเช่นอย่างหลกที่ปักถน แม้นประชุมสวนสอ
 จะคอบได้ เขาจะให้เขียนาวเช่นกราวเวน (ตัวไม่
 ษาได้เถียงที่ของเอียงเอน เพราะไม่เจเนจิตรตำรงคง
 แก่เรือน (๒) อันที่ฟังน่าสั่งทั้งสองพจน์ ต้องกำหนด
 ที่ในการจะอ่านเขียน อย่าให้คละปะปนคิตวนเวียน
 ถ้าจะเขียนที่ฟังใช้ตัวพอ ไม่ต้องตรีไม่ต้องตกไป

ภักซึ่ง เขียนนำผ้งรวงผึ้งใช้ต้มขอ (๓) คำอยู่อย่างขาก
 อย่างนั้น นำอธ เขาตัวหนอกก็ไค้แต่ไม่คี่ ทุฐักทาหา
 เหมือนนำอธไม่ เพราะเช่นใช้ มีมากเป็นตาคชี่
 (๔) คำเตียงขาดเตียงสั้นนั้นคี่มี คังวาทมีอเท้ท้าวพระยา
 ช่งเขาเบิกเงินตราไปห้ำช่ง กระทบคั้งเตี้ยวาก
 ยาวเถา เกาที่คั้นคำสั้นโดยสัจญญา ก้าวบาท
 เก้าข้างถึงทางตรง ยอนเขาว่าท่านจะมาหาของทัน
 คำกระชั้นคำยาวถ่วงประสงคี่ ที่ท่ามกลางหว่างเก้
 คี่วิ่ง ใ้ให้คั้งคำคู้คู้คี่ เขกกับชวงเปดียน
 แปรตนแทนกันไค้ เห็นท่านใ้ คำเหมือนไม่เคล็ดอนที่
 เช่นคำว้าไปรคเกล้าเขจบุรี ถึงชวงปีชวงต่างประเทศมา
 อื่กคำพคพวกเราเขจวนี้ไม่เด่น นี้แคะแค้นเฮมคธ
 ภาษา มาพตใ้ ใจชานครนนานมา คนเจรจาแพ
 หลายกถายเป็นไทย เคากับคาวคู้คู้คี่มีชิต ควรจะ
 จิตยาวสั้นออกชานใ้ คนเขต ๗ มั้จะเกาตะมั้งไป
 คำรทาวนี้ชองใครเอาใ้คู้ (๕) หนึ่งว่าผู้ชยคค้ำย
 ผู้หญิง คนรู้จจริงคงแก่เรียนเขียนว่าผู้ แต่คนอ่าน
 ก็คงอ่านชานว่าภู ถึงกระนั้นก็จรู้ว่าผู้ ไ้

(๖) คำว่าทำหน้าหน้าเหมือนว่าเล่น ข้าเจ้าเห็นใช้ไปเรื่อย
 เอะอะโฮ ้วยความที่ควรเอาก็ไปใช้ ไท
 เพราะมันไม่หไม่ถึงเกิดซึ่งเหตุการ อันนี้ก็ใช้
 ที่บริกัย คำสำหรับเขียนใช้จะไรชาน ถ้ามีใครไป
 มากี่ชื่อนาน ถ้าพบพานแล้วจะทำให้หน้าใจ ตัวทำ
 เอกออกสยามภาษา เหมือนคนคอยท่าอยู่ที่ท่าชลาไหล
 ขุนนางฝ่ายกรมท่าว่าอะไร ละครในราชู ๙
 เป็นท่าทาง อันหน้า ไทใช้ ที่มีชีวิตร คืออดีตหน้า
 มนุษย์สัตว์ทุกอย่าง หน้าหนุ่มสาวรีนรอยสวดคำฮาง
 พระราชวังหน้าฝั่ง ๙ ถึงจะตี นานันหน้าบ้านทั้ง
 หน้าใบด ยากถึง โยชนหน้าเมืองรุ่งเรืองศรี อีกหน้า
 หนานนาร้อนผอนทวี่ เขียนหน้าเอกใช้ที่ไม่มีใจ

(๗) คำว่าบังแต่บางอีกนึ่งบัง ความก็ต่างจง
 วิจารณ์จะชานไร เหมือนบังแทรกบังสุริ โยไทย
 ชักเชือกไซม่นมิตให้ บัดบัง หนึ่งคำว่าหนานบาง
 อีกบางพลัก บ้านบางจึงบางโคกวัดถัดบางง
 บางลัดกรรุตบ้านบางพูดเหนือบางพิง อย่าเขียนบังผิด
 เลียงคำเนียงบาง คำว่าบังแต่บังจงชังจิตร

ผู้วินิจฉัยเขียนให้ ชัดต่อข้าชคขวาง ตามกระบี่บั้งทอง

ของจางวาง พวกขุนนางชคกระบี่บั้งเงินงาม

คนอันเหี้ยมด่าเนื้อเป็นบั้ง ๆ เขาขึ้นขึงนำหนัก

อย่าพักถาม เขามัดบั้งให้เป็นแผลแล้วแต่ถาม

บั้งนี้ความเป็นวิเศษอย่าตะเถย หนึ่งในบั้งไว้บัง

เถิดนางสุด ชักก็อุทรบั้งพุดเฉย ๆ บั้งก็เรียก

ทักทายพิปรายเปรย บั้งก็เงยบั้งก็ก้มบั้งก็มั่ง

เองไปชุกไรเท่าให้เราบั้ง ที่มันกว้างบั้งก็ไล่ไปไม่ถึง

บั้งตะโกนกุก้องบั้งร้องอึ้ง บั้งถลิ่งบั้งก็โถก

โถกไปพดาง (๙) คำว่าเนาแล้วบ่าวคราวจะเขียน

เก็ดพิศเพี้ยนตัวไม่ชคก็ชคขวาง เป็นชาวต้นศรว่า

ในท่าทาง จะจคขวางคำไรไว้ให้ดู เหมือนลงยันต์

ลงเลขแล้วเสกเป่า มันเป็นที่รู้ไม่เท่าต้องเป่าห

หิตเป่าขลุ่ยเป่าปี่เพราะครุ เป่าฟู่ ๆ เป่าเพลิง

ตุกเรียงเรียง ที่ได้ียงยาวปาว ๆ บ่าวประกาศ

บ่าวร้องราษฎรเร่งดูให้รู้เรื่อง พอร้องบ่าวท้าว

ขุนขุนทั้งเมือง นี่แยกเสียงบ่าวเป่าพอเข้าใจ

(๙) ก่าก่ามกรรมตามคำนี้จำยาก ข้อวิภาคอธิบายขยายไป

อย่างฉลาด ไคน ไคนเตาเซาอันใจ ๆ คงจำได้คือถูกอย่า
 กัดตัวมันมี เหมือนกำฝักกำมืออีกกำหัด บรรจงจัด
 รวดทองให้ผ่องสี คุมปะแทรกแอถ้ำกงมณี เกวียน
 ก็มีที่กำกับคุม อันตัวกำกาสามีญ่หมต ไข่แต่
 บทคำไทยไม่สุ่ม หนึ่งกำมีมอการันต์นี้ก็ซุ่ม เห็น
 เคลือบคลุมข้างเป็นบทมคธปน สำหรับใช้ ในกลอน
 กักถ้วน ตามจะบวนแบบบังคับไม่สับสน เหมือนเจ้า
 กำมีชำเอาเค้ายุมล อ่านทุกคนแต่ไม่จำไม่ถาก กรรม
 แม่เกยตัวมอมีรอหิน คำท่านสรรแต่มคธรักษา บอกให้
 ทราบบาปกรรมเช่นรามา อีกคำว่าเคราะห์กรรมก็
 จำเป็น ที่บางคนบ่นว่ากรรมของเราแล้ว มาประ
 สบพบแก้วไม่แลเห็น กรรมวิบากหากให้ ได้ถ้าเคย
 มาถูกเช็ดูกก็เพราะกรรมที่ทำมา (๘) หนึ่งใช้คำหมอบ
 เฝ้าและเฝ้าของ โดยทำนองใช้เฝ้าตัวปลา ใช้ตัวพอ
 ไม่นัดดูขี้ตทา ตัวใช้มาแต่เก่า ๆ นั้นเฝ้าไท (๑๐)
 ขุส่าห์จำอุส่าห์เพียรเขียนให้ถูก ข้าพจะปลุกคำไว้
 ไว้ละเอี หน่นักเรียนชั้นเล็กแลชั้นโต ใ้ขยแต่
 ไร่ไร่ ให้อันควรรทุกไร ครูก็สอนเล่าเรียนเขียนไม่ขาด

ไม่ฉลาดจำแนบที่แบบไข ข้างพื้นเพื่อนเลื้อยงออะ
 งไป ฐก็ไม้แท้ ฐเป็นรูปธา อันยศศักดิ์ทรัพย์สินทั้ง
 ล้วนเสีจ ย่อมสำเริงได้ตั้งมาคปรภณฯ เพราะทัน
 ทุนคุณเพียรเรียนวิชา ที่สะสมศึกษาสารพวรรณ อุดมำห
 จำเกิดจะว่าสนธิให้ สัน เป็ขงระบิณแบบละบองของ
 ชัน ๆ เช่นอย่างข้าค่าฆ่าประทกัน ทั้งสำคสำคัญ
 ท่านไฉ่วาง คำสูงใช้ว่าข้าพระพุทเจ้า จุงจำเค้าไว้
 ให้ ชักออย่าชิตขวาง ก็บักว่าข้าพเจ้านักกลาง ไว้ใน
 ทงถ้อยความตามกระบณ ข้าพระพุทเจ้าชื่อนัน
 ข้าพเจ้านายศรีเป็นชาวสวน ที่ลดหย่อนผ่อนให้จิงใคร
 ครอบณ คำที่ควรสูงทำโดยตำรา บางคนเชื่อนว่า
 ข้าพระพุทธิ • อุตริเชื่อนกัณกตุมขุมนักหนา ด้วยใจรัก
 มักง่ายคตยาบัญญัติ ไม่ค้นหาที่นเค้าเตาตะบิง ถัดบถิต
 จิตว่าข้ากับเจ้า ข้าจะเอจแต่ว่าข้าคว่าไม่ถึง ใครมา
 ยูแยงข้าเขาตำอึง ควรรำพึงความเชื่อนว่าใช้ ข้าไท คำ
 เอนนี้ใช้ ที่คำราคาขาย อีกคำจ้งร้างบ่ายจ่ายอะไข
 คำเช่าเรือคำเช่าโรงตั้งบ่อนไป อีกคำใส่ห้อยหยดคำ
 บ่วยการ ความตั้งว่าใช้ คำไม่เอกหมด ควรจะจด

จำใช้ให้วิจิตร ฆ่าตัวนี้ฆ่าให้ตายถึงกายปรมาณ แบบ
มูรานีใช้มาเป็นอาจิน (๑๑) หนึ่งเข้าออกอีกเข้า
เปลือกเข้าสารตุก แบบทำนุกเข้าโทโดยถวิล ค่า
เอกใช้ไม่สมนิมยิน ไม่เห็นถื่นที่จะใช้ ในกระบวน

(๑๒) ทำตามธรรมเนียมตามคำจำให้ไว้ คือคำไทย
ว่าทำนาแลทำสวน สารพัดทำงานกรทั้งมณู บัง
คับควรทำแถมแก่กต คำนี้ตัวนี้มีใช้คำสยาม ท่านใช้
ตามคติมคธภาษา เหมือนกับละพระสธำมเช่นรำมา

ในคำเทียบแถมแก่การากรุ ธรรมตัวนี้ถูกที่มคธพากย
ทั้งสามคำจำยากหนอพอหนุ อสุหาคิดค้นหาไตรทราวตุ
คงได้รู้ ที่จะใช้ถูกใจความ (๑๓) อีกข้างค่าง

คิดกระบวนให้ถ้วนถี่ ค่างเอกนี้ค่างถึงวังผลึตาม
ข้างในออกข้างนอกดูอย่าดูความ ข้างบนตามไปข้าง
ล่างนี้ข้างโท (๑๔) หนึ่งว่าหว่ายาหญุกก็ควรคิด
จะเขียนใช้ย่อให้ ผิดคืออะไร ต้นหว่านชอบกตผล

โต ๆ ถัดบ้านไฟถึงบ้านหว่าเวลาเย็น ว่าเอกใช้ ใน
คำที่ว่ากล่าว ว่าโน้มน้ำพุดจากว่าให้เห็น ว่าก็ชอบ
ในระบอบที่เคยเป็น อย่างว่าเล่นว่าหว่าภาษาไทย

(๑๕) คำบุ๋บย่ำย่ำเอกท่านเสกสรร หมู่นี้ให้
ว่าหญาไสว . คือหญาแพรหญาศาอีกหญาไทร
หญาไน้ใช้สรรพหญาบันตามี (๑๖) ในคำถาวรกล่าว
ว่าช้อยใช้แทนจ้ ค้อย ๆ มาก้อย ๆ ไปอย่าไผ่หนี
คำค้อยเอกเสกใส่ในวงจ้ จำให้ ตื่นะขยาร์ันตันทุ้ง

(๑๗) หนึ่งคำว่าหนังสือไม่ผิดเพี้ยน ทุกคนเขียน
หน้าคำว่าหนึ่ง แต่เสียงอ่านพานไม่ทันพลัดเพนนิ่ง
คำนี้พลั้งพวกมากถากเอาไป ออกถ่าเนียงเสียงว่า
นึ่งอยู่ตั้งต้น จะตักต้นฝ่าขึ้นขึ้นไม่ไหว ถึงจะอ่าน
ว่าเพนนิ่งก็ข้งใคร เราเขียนคงหนึ่งไว้ก็แล้วกัน

(๑๘) หนึ่งเขาวัวนี้ มีใช้คำไทยแท้ เหนมาแต่คำ
มคธภาษาสรร อักษรล่อคือตัววอเพนการันต์ บอ
ถ้าค้ญวามคธบทบาพี เหมือนคำว่าข้าเห็นพระถูกเจ้า
ทรงพระเยาว์ยังไม่รุ่นจำริณศรี หนึ่งนารีที่เยาว์
เค้าค้ตี อี้กวาที่ยุพโยคยุพเยาว์ เต็กคนนี้ไม่ยอม
ยอมเขาวัวนี้ เขาวัวลักษณะนี้เป็นหลานแม่โฉมเฉธา
เขาวัวมาดย์ช่วยสมาณสมรเรา คำว่าเขาวัวเขียนใช้
ต้องใส่วอ (๑๙) กถอักษรผ่อนให้ ให้ประจักษ

เช่นฉันซึกเข็ช้แทนหนอ ถ้าจำได้ ใช้คตองไม่
ต้องรอ ก็เห็นกอจะสวางราง ๆ . เรื่อง หนึ่งข่ม
ลุ่มเชื่อลือลือเหลือจะบอก เขียนข้อยนอก.ขาวไรวไม่
ไต้รื่อง ทั้งเอาไทใช้กันชุกมกทั้งเรื่อง สุกจะเปลื้อง
ตงไสยไม่ไห้แดง (๒๐) คำขู้คู้ดั่งเกดเหตุอะไซ
ตัวชู้ ไททานมิได้ ใช้สีกแหะ เหมือนเรือดั่งทั้งคู้มกู่แดง
เรือคอนแข่งกันเป็นคู้ดั่งตม อินตราขุ่นเป็นคู้กับตราขึง
เครื่องกินดั่งไว้เป็นคู้กับพานถม หมึงกับชายเซย
ขู้เป็นคู้ชม ใ้ नियมคู้เอกเป็นอิตรา (๒๑) หนึ่ง
คำข้าสองคำจำให้เน ท่าน ใช้แต่คำเอกคอกหนาจำ
เหมือนสายฉนที่เย็นย่ำค่าเวลา วันขึ้นห้าหกค่าจะทำงาน
ข้าไทนนี้ไม่มีที่จะ ใช้ ท่านฝันไว้รอให้ครบคัก
ขนาน ถึงคำโคลงจะเอาใช้ ที่ใช้การ ผิตบุราณ
ท่านบังคับจะอับปรี่ (๒๒) หนึ่งค่อข้อสองคำประจำมัน
พอครบครันเสียงถามไว้ตามที่ ท่าน ใช้แต่ตัวขอ
ข้อคระคี่ เหมือนขอนขอนนท่านสรรค้ำ ข้อผิต
ข้อชอบแรงสอบสวน ข้อจำนวนค่อระวังพลังถค้ำ
อีกข้อมือข้อบาททางค้ำข้างสะค้ำ นี้ข้อถ้ำคัญนกกม

จะแพลง ข้อนี้ ไซร้ท่านใช้ ข้อโทสั้น โดยระมิง
 ถ้วนถี่แลลง (๒๓) ใช้ กับ ใค้สองทางอย่าตกลง
 แคลง คำที่แจงแจกใช้นั้นใช้ โท ใช้ จับใช้
 เนื้อเจือใช้ พิศมัย กินยามืดใช้กับบับอะโฮ
 ใช้ บิดแบบแอบแฝงใช้แต่งโม มันกินจนพุงโร
 ดง โคเกรียน (๒๔) ที่คำใช้ ก็นั้น ใค้ดีกว่าคำย
 อย่ามั่งง่ายมคลำ ในทำเขียน เหมือนกะเถนที่
 ตั้งค่ายกัคไม้เตียน ทำแนบเขียนหน้าค่ายนั้นรายคน
 อย่าหันเหินเขียนค่ายว่าเป็น ใค้ ไม่ควรใช้ ก็อย่า
 ใช้ ให้ สับสน (๒๕) อีกข้อคองข้อนค่อนกลอน
 นิพนธ์ โดยยุบลดคำดมายกอกคล้ายคลึง ข้อ โท
 นี้ใช้ ที่ว่าขคของ กับเกี่ยวข้อข้องระคนคนถถึง
 คองนี้ ใช้ ได้ปลากว่ากันอึ่ง ใช้ ให้ถึงข้อคองทั้ง
 สองทาง ข้อ โทนี้ ใช้ ที่ว่าข้อนอก แสนวิตก
 ข้อนทรวงอยู่มาง ๆ ที่เสนงอนข้อน ให้ ไม่ไว้วาง
 ไปค่อนทางถึงที่ประทับพล (๒๖) อนึ่งคำถ้วนท้วนควร
 ถวิลนิมยนิถ้วน โททุกแห่งหน เหมือนคำถ้วนบถ้วนจำ
 นวนคน แต่ไพร่พลถ้วนหมื่นพันนกรรจ แลคำว่า

ท่านผู้ที่มีกตัญญู ก็คำควรถ้วน ไท่ทุกสิ่งสรรพ ท่านเอกลี
 ท่านไม่ใคร่ ใจจ้านัน ี่สำคัญท่านถ้วนก็ควรการ
 (๒๓) ว่าด้วยถ้วนเสวยสรรพถ้วนปรราก ทั่วภพ
 พบเต็มต่อข้อบรรพการ พบตัวนี้ ใจที่ว่าพบพาน
 พบตกปานกับขยายเปี่ยม ไปเต็มมีโค ภพตัวนี้มี ใน
 พากย์มคอ เช่นตั้งบทพ โลกยนาโถ เจ้าพิภพ
 ทรงหงษ์ยกทรงโค ฤทธิมหัพารตภพ ไตรย
 ภพ ๙ นี้ภพี่ว่ากระวะ ท่านแปลงวะ ไปเป็นพะแดงไซ
 ช่างสกตคมก้าหนดข้างคำไทย ก็ช่านใจ ก็นว่าภพ
 บันจบความ (๒๔) หนึ่งฝ่ายพายไทเอกอนเนกนัย
 ใจสำหรับอยู่ประจำคัสยาม ท่าน ใจว่าผู้ตฝ่ายไป
 ทมพรหระเน ตกในควมว่านุตฤจระลี อันฝ่าย
 เอกลีว่านัพี่แปลขยาย เหมือนค้ำว่าใจรายมันฝ่ายหนี
 เแดงฝ่ายขมนฝ่ายนิยายมี ๓องวาที่เทียบทำหรับ
 ฌบับบรรพี่ เแดงฝ่ายอธิบายว่ามอญแพ้ว อีกค้ำแปล
 ขมนฝ่ายไม่มีคณัน ว่าถาวแพ้วแต่ต้องจำที่สำคัญ
 ว่าขมนนั้นที่ทำไม ไยดีเป็นถาว คำว่าขมนยกเป็นชื่อ
 ถาวน้ำหมึก ความนี้ภกจะ ใครรู้ตัวสืบถาว พวก

พุงทำนิจจะรำแต่เพรงกราว เขาเรียกชาวโยนยกก
 ค่าเติม ที่ค้นคำซ้ำก็ที่ว่าโยนะ แปลงเอาโอไปเป็น
 วรรณะเต็ม ย่นว่าวรรณครซ้ำไม่ต่อเติม ที่คำเติมโย
 นางค์ราชวงษ ผู้รู้แท้ก็ ไช้ไฉนี้ ที่มีก็ดูความ
 ตามประสงค์ พากย์หะริฎุญไชยก็ ไช้ตรง จะเห็น
 ลงว่าไม่งามก็ตามใจ (๒๙) หนึ่งในนั้นก็ภาษามคธ
 พจน์ โดยกำหนดนั้นต้องเขียนตัวฏอใหญ่ แต่ใน
 กาลคนทุกวันนี้สำคัญใจ ว่าเป็นคำคนไทย ไช้นิยม
 ในฎีกาขุนวิจิตรมาตรา จะต้องการ ตักทำขาม
 อุด้าให้ทรอกแทรกฐ มีผู้ชม ตักว่างมำโงโตแต่คน
 (๓๐) จรแท้แฉจะเข้ อีกตะเข้ จงรู้ได้หว่าพ
 อย่างงน จรแท้ดีทวร้าย ในสายชด มีนักินคน
 คาบพาในวารี ตักจะเข้เร้นวคู้ลัวพลิก กระจุก
 กระจิกเช่นกันกับเพลงกระจิบี่ ในคำเรียกว่าจะเข้
 เกร็องดนตรี จงรู้ที่เขียน ไช้ถูกใจความ อีกดู
 ล้อตากไม้ ไช้กันถม คนนิยมเรียกตะเข้คำสยาม
 ทั้งสามคำจำ ให้อ้อยอยู่อย่างวาม ถ้าวัดตามมีกง่าย
 จะอายนคน (๓๑) ทรวงกับกรวดคูนี่ ไช้ให้ จิต

จงจำทำให้มันต่อยักษ์ตน ทอก็บรจจอสถกคหุขบถ
 ท่านใช้ว่าตรวจพดอีกตรวจตรา ทอสกคตวัภจรช
 ประโยค สรรไสถกข้างสยามภาษา ว่ากรวดทราย
 ราชพื้นพสุณธรา สองวาจันนี้ละม้ายคล้ายสำเนียง
 (๓๒) หนึ่งคำว่กรตรงจงสำเนียง บัญญู ติ
 เรียกฉายแยกให้แบ่ตกลื่อง เหมือนนำข้างตุกร
 คำวังเรียง จับพะเนียดวางเคียงก็บกรงนก ทา
 ทรงไปที่เดียวไม่ถ้อยวลค ทรง โยจกจนึงข้างหม
 ทางบก คนชื่อทรงควรรค์ทรงที่นายก เปนตลก
 เหล่าเสวถกกร ควรรกำหนดวาทที่ประสงค คำกรง
 ทรงใช้ยักในอักษร เขียนให้ถูกคจถ้อยสุนทรกลอน
 อุทาหรณ์ตัวอย่างวางประจำ (๓๓) จะติดคั้นมา
 ประตนประคัมไว้ อีกไกรไทรอยู่ล่อ ๆ ที่ชื่อชำ
 ถูทธิไกรเกรียงไกรทานใช้คำ อดำให้สำเนียงนิก
 แล้วทฤถรอง คำว่าไกรนี้ท่านแปลว่ายิ่งกว่า ถึง
 พอค้ำขายได้กำไรของ อินค้ำไกรกับกำไรก็สมพอง
 ไทยกานองคำแดงแดงตรง ทอก็บรจเขียนว่าไทร
 ใช้จงขอบ ทามระบอบแบบใช้อย่าให้หลง แปลว่า

นับแต่ว่าสามความข้างง เขียน ให้คงคำ ใช้ว่า ไตรตรา
 กับ ไตรรัตน์ ไตรยแพทพิศศอน ไตรยจิรว ไตรย
 ปิฎก ไตรย สักขา อิก ไตรยบุค ไตรยางษ์ เปนอย่างมา
 พระศรี ไตรยสระณาสมาคม ทั้งสองคำ จำให้ชอบ
 ประกอบใช้ เหน้เขา ไชวี่ว่า ที่ มีมถม มาเขียน
 ไกรว่า เปน ไทโร ไทโร จะชม จะนิชม ก็ แต่ ฝ่าย มี กง่าย เคา
 (๓๔) กรองกับ ทรงสองคำ จำให้แน่ ได้ กั้น แก้ว
 ทาง โทยที่ โฉดเขตตา กรองนี้ ใช้ กรองน้ำ ไทยสำเนา
 ทรงนี้ คำ คำว่า นี้กว่า ตฤ ทรง (๓๕) อิก คำ คู่ คือ นคร
 กับ คอนทาม คนที่ อียบ เขียน นคร เปน คอนของ บาง
 คน เขียน หนีใหญ่ เข้า ใช้ ร้อง ผิดทำนอง นักเขียน เขียน
 อียบาย คินนคร คำนี้ จะ ชี้ เรื่อง แปลว่า เมือง
 คำม คอบทชบาย ถึง คนไทย ก็ ได้ รุ อยู่ มากมาย ไม่ควร
 กลายกลัมนคร เปน คอนเรือ (๓๖) หนึ่ง คำ นอเล็ก กับ นอ
 ใหญ่ เหน้ เขียน ไชวี่ เขวกนี้ ออก พ้น เสือ คำ นอเล็ก
 กลั้ม มา ใช้ นอ ใหญ่ เจือ จะ สอน เผื่อ ไว้ ให้ จำ ราน นอ
 ประเพณี่ ธรณี มะณี แก้ว แต่ ล้วน แก้ว นอ ใหญ่ ท่น ใช้
 นอ พระ มณี ธานี นี้ ทัจ นอ จำ ไว้ พอ เปน ต้น ทน หนน

มเบญญา (๓๓) ถกกับพอยต้องระวางตุงงหระ ทศวรรจะ
ใช้ล้ออะไรหนา เข้มกับคำบาฬีซึ่งมีมา แลค์กว่า

ลลันนี่เป็นครุ (๓๓) หนึ่งศุขลลันทุกข์ทุกข์ตั้งตั้งตั้ง
อยู่ตั้งให้จำกำหนดเกิดพอยหนุ จะย้ายแยกแยะแยกออก

ใหญ่ คงไว้ที่ จะใช้ถูกใจความ อันตัวศุขลลันของ
ลลัน คำมะคคตอกมิใช่คำสยาม ท่านแปลว่าศุข

สละบายชยาคความ กับอีกนามวินัสกรเต็มตัวรอ
อันลลันนี้คำไทยใช้ กันกลั่นขึ้น คำเทียบเหมือนหนึ่ง

เข้า ลลันที่ในหม้อ ผลไม้ลลันกว่ามงามละออ ขาที่ใน
ห่อแหว่งลลันทุกข์ ลลันแต่ลลันคำไทยที่ไหนที่นั่น กอธก

เท่านี้ลลันทุกข์ที่ ขยาลมถนทวิระขอต่อทวิ ลงบาญชี
อุทริเขาคีเตียน ที่ตัวทุกข์ มีขอที่ฉันทฎาฐ คำนัก

ปราชลลันไว้ให้อ่านเขียน คือแปลคำในมคตบพเจ้า
เมียร ถ้าใครเขียนทุกแปลไม่เข้าการ สำหรับใช้

ในที่ว่าทุกข์ยาก แลลลันลำบากทุกข์ไทย ใช้วิธิการ มา
คือทุกข์ชกเขียนไม่เว้นวาร ทุกข์นี้จนเจือชื่อชกรันต์

ที่คำทุกข์หรือทอกอธก ต้องท่วยบทักไทยอย่าไผ่ฝัน
เช่น ใช้คำว่าทุกคำทุกคืนวัน ทุกซึกซึกนอมปะนี้ต้องมีนาย

เกณฑ์ทุกบ้านกรทุกเมืองยังเคื่องขุน ทุกคนขุนมัน
 ทุกเขาเขาชาย ทุกๆทุกๆไต้ นิม้เหนกถ่มกถาย
 ทุกหกลาก ๆ มากหลายจนเหลือจำ อัน สุกแท้แท้
 ว่าทุกคำสยาม ใ้ในความสามัญไม่จันชา ภัยที่
 มก้ออสกคบทลำน่า อย่านดำเขียนตัวขอเข้าต่อเติม
 อีกคำว่ามีทุกสนุกนี้ เหนบางที่เอาตัวขอเข้าต่อเติม
 ที่ผิดจากคำมคธที่บทเติม อย่านเติมใ้มันเลยจะเคยตัว
 เหมือนเท่กว่าเองเฮ้อจะเคยแท้ ที่นักปราชหนักแน่น
 จะแย้มหัว ถ้าเหลิงต้นจนเขาว่าก็ผ่ากัว ชื่อจะตัว
 เสียเพราะสิ้นคนทำเนื่น (๓๘) หนึ่งบัญญัติบาญชี
 นี้ก็ยาก จะวิฤกคักตี้นในคักเขียน ใ้ส่มคิศจัยมีครู
 เป็นยูเพียร ใ้จะเขียนคำสั้นว่าบัญญัติ คือกรงขุน
 กรงทั้งที่ขงสัตว์ หนึ่งท่านจิตวาจาอุทกหระณี ว่าพระ
 แกลฐี่อสังหบัญญัติ ก็เพราะเอนอย่างว่าที่มีผู้กรง
 อีกคำหนึ่งบัญญัติว่ามังคัม เป็นฝ่ายวิศสะคัมที่อย่าไหล
 หลง ไม่กั้งหันสรร ใ้ใ้ใ้ให้คง อย่านางตก
 ข้างข้างว่าภณ ที่คำภาษนั้นท่านกล่าวว่าบาญชี บาญ
 ฑาบัญญัติอสกคบทบรหกร สอบบาญชีใ้ใ้รายจาหน้าเยกร

ทั้งที่บำนาญถูกกินไม่พอรันทัว บางคนเขียนบายชี้หน้าบ่น
 มาทอนสั้นเตี้ยไม่พนักคนจะหิว เพราะงิมงมมกง่าย
 เหมือนคนขายข้าว ไม่รู้หัวในจากภาษาคน (๓๙)
 อีกตามคำไม่ใหม่ กับมาขึ้น จะช่วยชี้ไว้ให้ชัดอย่า
 ชัดสน ไม่เอกนี้บัญญัติลศยุบล คือไม่จนแต่ไม่จำ
 ไม่รำคาญ อีกไม่มาไม่ไปทั้ง ไม่อยู่ ไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็น
 เป็นแก่นสาร บุตรไม่ขอพ่อแม่ ไม่ได้การ ไม่นี่
 ใช้สาธารณในคำไทย ไม่ท่วมมือหน้าไม้ โทกต ทั้ง
 ทั่วขบหรือเงิง ๆ ว่าเพลิงไหม้ อันมาเยอกแม่เกยพิ.ปรย
 ไป นั่นท่านใช้รัฐชายเป็นมาเยเมีย กับหญิงที่ลัดททย
 ราชชีวิตร ฤาผู้ปลัดปลัดท่าห่างอย่าร้างเสีย ถึงชาย
 ขึ้นจะมาเฝ้าอยู่เคล้าเคลี้ย เขาคงว่าไต่เมียแม่มาเยชม
 อิดสองคำมือหม้อก็พอกคิด เห็นเขียนผิดเคลื้อนที่ที่มีถม
 สุนทำเตี้ยม่อท้อช้อยนิม เสาทะม่อใหญ่กลมเขาไว้กต่าง
 บระจพื้นเต็มเตาจะเผาหม้อ ที่พ้อ ๆ เชื้อไฟไม่ทอง
 หลาง ที่บ้านหม้อนั้นก็ถอยจะไว้ว่าง คำตัวอย่างม่อ
 หม้อพ้อสำคัญ (๔๐) ว่าหม้อไว้ ใช้เขียนอย่าเพี้ยนผิด
 เตียงสนิทสนั้นยาวกว่านถ้าวสรร ททหม้อร้ายร้ายพระเวท

วิเศษตริน ~~ตฤณณีนรายเวขึ้นเมฆน~~ ทานของหญิง

รักชายออกร้ายเรา จะได้เคาะแคะชมสมถวิล ทำนา

สักสามไร่พอไว้กิน นี่เขตรถไร่ถั่วถั่วกับงา นี่ค่า

ไร่ ไร่ห้าทั้งเรือกสวน ทานกระบวนรายไร่คำไทยหนา

แน้นเขียนชอบที่ประกอบในฉาจา เขาชมว่าเป็นบัณฑิตย

ศิษฐ์มีครู (๔๑) ดูคำห้าถึคจะรู้ให้ สิ้นสค

ยังสมทุกกับสมคนคำคู่ คือสมทุกทอสกทกำหนดดู ก็พรู

ว่ามคอบทบาทพี ในคำแปลว่ากระแสะทะเรือก . จงศิริ

ตฤณณีนประกอบให้ชอบที่ ทอสกทพจน์สยามความ

ที่มี ต้องใช้ ที่สมคชาวสมคคำ ที่บางคนเขียน

ใช้ด้มฺยยะ ภาษามพระผ่านข้างวัดจัทเนกขัม . สมคนี้

ของไทยใช้ประจำ ไม่ควรคำให้มันเงินจนเกินเกณฑ์

พวกบ้าน ๆ มักจะพลาดพาดติ ว่าอฺทริเป็นคำรา

ชรัวตาเถร อันคิด ๆ นี้ยากต้องบากแบน ไม่คว

เกณฑ์ก็อย่างเกณฑ์ ให้เกินกิน (๔๒) อีกสองคำข้อข้อ

ภอสังเกต ใช้ให้ต้องตามเหตุควรถวิล เสนี้ข้อ

หมอความตามระบิต นิ้วเฮตสินข้อเฮททวีพยต้องปรับ

ปรุง อันข้อเอกใช้ข้อคอกไม้หมก สคนธรรคขยโสว

ไกล่ละทุ่ง ช่อมะม่วงช่อมะกอกดอกพะยุง นาคดั่ง
 ช่อฟ้าสง่างาม (๔๓) พุทกับภูตสองคำจำให้แน่ พุทนี้
 แท้ใช้ประจำคำสยาม เหมือนพูดเล่นเจรจาพูดว่าความ
 พุทถวนตามพุทเพี้ยไหลล่องไป พุทเช่นนี้ต้องที่ต.อดต.
 ตามแบบกเบรารณท่านชา.ไซ ที่บางครูเห็นจะรู้ใน
 ลุ่มไป บึงคับใช้คำพุทตลกจ้อ ด้วยอ้างว่ามาแต่
 จะจะฮาๆ แต่นักปราชท่านไม่เหนงขออหอ ก็คง
 ที่ควรเขียนตลกตอ เหน.เพียงพองามใช้คำไทยตรง
 ภูทที่ใช้ตัวภอกตตลก มิใช่บทคำไทยอย่าไหลหลง
 ว่าภูทมีในบาพี้ท่านแปลคง ใช้จำนงมหาภูทแถภูท
 พราย (๔๔) พักภักตรภักดีภักษมีทั้งสี่ศัพท์ บทบึงคับ
 คำแปลกแยกขยาย อันพักนี้คำสยามความธิบาย
 คือออกพักพอสะบายแลพักพด ภักตรนี้ คำพุทสมมุติว่า
 คือคงหน้า ใช้แพร่่งทุกแห่งหน ว่าผิวภักตรจรภักตร
 ภักทรพิมล แทบทุกคนรู้แปลได้แน่นอน ภักดีตัวนี้เติมที่
 แปลภักดี ในลัทธิเรียนร่ำท่านพวว่าสอน แผลงเป็น
 ภักเม่งกยกสุนทร คืออักษรจิตว่าเป็นการนี้ที่ ท่านใช้
 ว่าตั้งพระยาเภาเรือภักดี สวามิภักดีสจริทไม่ยึดมั่น

หลวงมหาใจภักดีได้รักกัน เช่นนั้นนี้แปลประจักษ์ว่า
ภักดี คำมคธบทเต็มว่าภักดี ตามลัทธิ สังสกฤษฏ
อักษรตรี แผลงตัวระไปเพนกะสระมี จึงกลาย
เพนภักดีเช่นนี้ว่า ที่ใช้ตรงว่าภักดีก็มาก เพนคำ
หลุดในสยามภาษา พระยาราชนิกติที่มีสมยา หลวง
เสนาภักดีมหาไทย ภักดีกับภักดีคำเดียวกัน แต่ประ
ทนต์ฆาฏลงอย่าส่งไสย อ่านแต่ภักดีเพนการันต์ไป
เช่นคำที่ใช้สวามีภักดีประจักษ์ความ อีกภักดีมีษช
ทนต์ฆาฏ คำนักปราชชักรมาใช้ในสยาม จะแปล
ว่าอาหารก็สมความ นิยมตามคำไทยใช้ว่ากิน เหมือน
คำเขิญภักษัณูฏัภักษาหาร พระยามารจับเพนภักษั
เสียมตตั้ง อันคำภักชักรย้ายหลายระเบิด ให้รู้ ถิ่นที่จะ
ไว้อย่าไว้วันหนึ่งจะช่วยชี้ไว้ ให้ประจักษ์ ยิ่งอีก
พรรคสกตคคมีรอนัน แปลว่าพวกแลว่าหมู่บุ ล่าคัญ
ไว้ประณันแก่เซลาที่เง่างม (๔๕) หนึ่งสองคำจิตชิตคิกิให้
ชอบ จงประกอบที่จะใช้ นี้ให้สม ชิตกัณนี้ ใช้
ที่ว่าชิตชม ะรันรมย์แนบชิตสนิทนาง อีกนาย
ชิตห่มแพรในเวณสิทธิ์ คนที่ไถ่ ใช้ชิตไม่องขนาง

นาสมเสยเสียบตสนิทชิตกับปราง ชิตนี้ทรงที่ใช้คำไทย
 ตรง ชิตสกตท้าวทอพอสังเกต ในต้นเหตุคำบาพิ
 ที่ประสงค์ คือพระยาไชยวิชิตคิดจำนง คำนี้บองก็
 สวมเทพพิชิตมาร อนุชิตชาญไชยไม่ประจักษ์
 จึงถามซักขุ่นวิชิตชลดหาญ อังไปถึงพระวิชิตชลดหาญ
 สังเกตท้าวคำวาชิตสกตทอ (๔๖) ชานกับชาญฉานมี
 ที่กำหนด ทั้งสามคำจำจติให้แน่หนอ ภาษาไทยใช้
 ชานสกตทอ เหมือนหนึ่งชื่อคำบอกว่านอกชาน กับ
 คำพูดชานอ้อยอิกชานหมาก นี้มีมากคำไทยพูดไชชาน
 ที่สกตทอใหญ่ใช้ว่าชาญ ท่านแสดงว่าชานาญพาน
 จะชุม แปลว่ารู้แบบกายเป็นหลายหลาก ใต้รู้มาก
 เชี่ยวชาญการสุชุม คือเงินจติการทำให้คล้าคลุม
 ใต้ทำชุมชี้ชิตชาญชานาญเคย ฉานตัวฉอนอสกตทอ
 หนดแน่ นี้มาแต่คำมคธบทเฉลย แปลว่าเครื่อง
 เฉากิเลศดีดเลขโดย ท่านเพิกเฉยเบญจกามให้ทวามเขา
 ของสำหรับโยคีฤาษีพรต พระสุคตกับทั้งพระอริยเจ้า
 ทัคทิเลศสมุจเฉทแลบางเบา แล้วท่านเข้าสู่ฉานตำ
 ราวูรมย์ (๔๗) ทั้งสามคำพานพาดอิกภารไชร์ เห็น

เขียนไม่ถูกทีก็ มีถม พานสกคนอไทยใช้ นิยม คน
 กรรมมักจะระพุดพะพาน เครื่องตะถมทองที่ก็มีมาก
 อิดพานนากพานทองสองสฐาน ทั้งพานเงินพานทอง
 เหลือง เครื่องตระการ เรียกว่าพานคำไทยใช้ กันมา
 พาดตัวพอลดสกคตม ๑ พากย์ แปลไม่ยากเพราะว่าไทย
 ก็ใช้หน้า คือคนก่อตุจริตจิตรวจา อิกภาครบ
 สามทกมทวาร มีได้ คัดบุญบาปใจอยากกลับ ท่าน
 เรียกว่าพาดะโตย โจहार ที่ไทยพุดเกดือนกถันว่า
 คนพาด สังเกตการลดสกคตมทฤษฎ กับอิกการ
 ภูมิอรอดสกต นิมคธคำขานสารนุสนธิ ใช้จำโพธิ์
 สมการพระจุมพด กับคำการะกิงวลดแหทบคน ภาณ
 ภูมิอดนอใหญ่ ไส่สกต เหมือนอย่างบทปฏิภาณใน
 สารสอน ว่าบัญญัติสำหรับ ได้ตอบสุนทร แดพากย์
 พจนันยทกถนชานาญชาญ หนึ่งในพนอมีตอกกรันต์ทำย
 จะขยายพอได้จำที่คำขาน มีที่ ใช้แต่ว่าบ่าหิมพานต์
 คือถีนถนพรำพรวงน้ำค่างขม หนึ่งในคำพระบาฬีมีแถง
 ท่านแสดงว่านิพพานอ่านกันกลุ้ม กับแถงว่านฤพาน
 พานจะคตุม ธรรมลุ่มขำมืออโถกอุทร แลคำว่

จักระพาพนั้นพ้อใหญ่ สกตโล้วางประจำในคำสอน
 เหมือนเจ้าจอมจักระพาพประทนพร เสด็จจรไปจนจบ
 จักระพาพ พานทั้งหกยกข้อไขแฉง ล้วนแจ่มแจ้ง
 ชี้อำคัญเช่นบรรหาร ใต้แก้วเงียนแล้วอย่างมท่าชมนาน
 เขียนตัวพานจิมทำถถำแดง (๕๘) ฝ่ายกับใฝ่เนื้อที่ 'ใช้ข้อย่ำให้'
 กตตศ . เทียรธราชสันนิยาวกถ้าวแดง เหมือน
 ฝ่ายหน้าฝ่ายในก็ไม่แฉง ฝ่ายเราแย้งฝ่ายข้างเขาจะ
 เอาจริง ทั้งปากใ้ฝ่ายเหนือห้อยจะหัก คุ้ม
 นายพักเขาเป็นฝ่ายนายผู้หญิง เป็นฝักฝ่ายคุณพระนาย
 จะหมายอิง เขาเป็นที่พึ่งพิงพอพ่นไภย คำว่าฝ่าย
 อธิบายว่าพวกเหล่า เช่นคำแก้วฝักฝ่ายชกขยไข
 กับคำกั้นที่จะเอ่ยเรื่องอื่นไป ม่ก่นก็ใช้คำว่าฝ่ายพิ
 ปรายลวาม ซึ่งเลียงใช้ 'ใฝ่' ๆ นี้คำสั้น เหมือนใฝ่
 ฝ่นใฝ่ ในฤไทยหวาม อิกใฝ่ใจที่จะใคร่พยายาม
 อันคำใฝ่ ใช้ตามบุราณกาล แปลว่ามุ่งหมายมันคิด
 พ้นผูก นี้จะถูกความแก่ที่เล่าชาน ฤจาเมิตเป็นแต่
 คีตโคยประมาณ จงวิจารณ์คำว่ามีที่ ใช้ กั้น (๕๙)
 พายกับกายจะชขายให้แจ่มแจ้ง มีใ้แกดังว่าเล่มพอ

เห็นชน ทั่วทั่วทั้งความก็ต่างเห็นห่างกัน ชี้อำคัญ
 เช่นผีพายลงพายเรือ เห็นพระพายชายพิศมาเนือย ๆ
 ก็หลับเรือยไปจนสายสบายเหลือ คำพระพายน้เป็น
 บทมคธเจือ ควรจะเชื่อว่าเนื่องมาแต่วโย อีกคำว่า
 ทุกพายทุกพวกพรรค ใต้ประจักษ์คำไทยใช้อะไร แปล
 ว่าหมู่ตู่ข้างเห็นจเป็นใจ ทารแต่โบราณเรียกถ้ำเหินยก
 ตาม ภายตัวนี้ใช้ว่าที่วโยภาค คำนี้ปราชท่านมีญ
 ญัตติ ในสยาม เหมือนภายในภายนอกเนื้อความ
 ตักนี้งามภายในที่ ใหญ่ครัน ทำกุศลชวนชวยไป
 ภายนำ เขาจะว่าภายหลังที่ซึ่งฉัน อันตัวภยคำไทย
 ที่ใช้กัน บอกลำคัญคือชื่อกับกาล (๕๐) ไซ้กับชวย
 คล้ายเสียงคำเนืองออก ฉันจะบอกบ่อนใช้ ในสถาน
 มีมากหลายชวยบรอกชวยมาร ทาชวยซึ่งชดธารที่ค
 ปลด ชวยคือปรีชาญาณพานจะซึ่ง ทาชวยซึ่งชดบ
 นกในเวหา ซึ่งทาชวยรายกั้นอะริญญะวา เขาดี้อมตัก
 มฤคที่น้ำพง ซึ่งว่าชวยคำยาวกต่างเช่นนี้ ตั้งเขตที่
 ควรใช้อย่าให้หลง ยังอีกไซ้คำสั้นนั้นจำนง เขียน
 ให้คงคำว่าไซ้ ใช้ว่าฟอง เหมือนเขาว่าเบตไซ้แม่ไก่ฟัก

กามนิกร ใช้กระเหว่าเป็นเจ้าของ เรียกว่าไซ่อ๋มยัก
 คำคนอง จึงยังเรียกเดี่ยวว่าฟองเป็นคำดี (๕๑)
 หนึ่งคำถ่าหล้าภาษาดยาม ที่ใช้ความถ่าเอกนั้นถ่าหนี
 หล้าไท้ใช้ว่าโลกย์ทั่วชาติ คำอั้งมีแหล่งหล้าในสากด
 พระเลิศหล้าเทศาจรจบ ในพื้นภพไต้หล้าย่อมหผล
 ซักเทียบเคียงภอเป็นเอียงเป็นอย่างขด ความขุดถ่าหล้า
 ภาษาไทย (๕๒) หนึ่งเน้นนามกับขำนานู้นั้นอเล็ก นัก
 เรือนเท็กจงวิจารณ์จะชวนไชย ว่าเน้นนานนอสกตบท
 ไทย ๆ ที่ญอใหญ่ขึ้นสกตบขำนานู ทั่วมฟ้าในคิม
 ภิรมะคะระ คือขวัญคะคำตันขุดชาน ตกมาเป็น
 คำไทยใช้ว่าชานู ช้าแสดงว่าขำนานูการตั้งมวน
 (๕๓) อีกสองคำององค้งถึงเกก ให้ต้องเหตุที่
 ไซ้ที่องกิถ่สวน องแปล่า ๆ เขียนในเค้าว่าองขวน
 องเต^๒ กวน^๒ เก^๒ กุน^๒ เขาน^๒ เคือง ครั้งนี้องไก่อ่เดินทำเดินเดื่อ
 องจื่อ^๓ เกอ^๓ ทำ^๓ โถง^๓ ไม่^๓ ไต้^๓ เรือ^๓ หลวงขวนใหญ่ใช้ว่าอง
 ถิ่น^๔ ทั้ง^๔ เมือง^๔ ฝันว่าเรือคำองไม่มีคอ องตัวคอกก
 วัน^๕ ที่^๕ ท่าน^๕ สรรวิ^๕ เป็นคำไทยเจือมคอบท^๕ หนอ คืออั้งคะ
 คำ^๖ เติม^๖ จึ่ง^๖ เติม^๖ คอ ไซ้เป็นพอที่ถึงเกกตัน^๖ เหตุ^๖ คำ อง^๖

นี้ทวนแปลว่าคุณสุนทราระ ก็แปลว่าอะระยะระก็ควรถ่ม
 เหนือใจไปแบบแผนจงแม่นยำ แปลอีกคำหนึ่งว่าเหตุ
 ถึงแก่ความ (๕๔) ถ้าที่นั้นจะชี้ชี้ขยาย ก็อธิบาย
 กับระเบียบทำสยาม เท้า ๆ ฐู่ ในขงใช้ความ
 เพศนางามมีระเบียบละไมดี พระกตทใหญ่มีระเบียบถึงสามชั้น
 สำหรับกันกันองค์พระทรงศรี พระเสลดรัตนไชย
 ระเบียบมี สุวรรณขลิบคืบค่นพปลด ระเบียบน้ำ
 มุ้งระเบียบมัน คำนี้ท่านใช้ระเบียบทุกแห่งหน กำหนด
 หน้าที่แม่ภักด อย่ำให้ป็นคำยาวกล่าวว่ำบาย
 อีกคำนั้นจะชี้ให้ ฐู่ อุดถึ สำเนียงชี้คำยาวกล่าวขยาย
 เหมือนพวกช่างเขียนวาดตลกลาย เขียนระเบียบดีประ
 ธานชำนาญเคย ระเบียบที่ดีเมฆทิมอม่วง คอกไม้
 รวงรายตอกอยู่เฉย ๆ นี้ควรใช้คำระเบียบไพเราะเปรย
 ใช้แม่เกยคำยาวกล่าวประจำ บายกับใบที่ค้องใช้หนัก
 คือบายศรี ใบไม้อย่าให้ถถ บายว่ำเข้าเขาพูดเป็นคำกัม
 พุชมนำเข้ากับศรีบาฬัพจน์ แปลว่ำเข้าเจริญขวัญเป็นศิริ
 ถ้วนถักธิ ใช้คำเร่งจำจต เขมรไทยใช้ระคนปนมคค
 จงกำหนดเป็นแผนกแยกวิจารณ์ (๕๕) ถ้าประชาธิ

ชวนควรวัด จงรู้เถิดที่จะใช้ให้วิถถาร ว่าชกัชาน
 นอสกบตบุราณ เป็นคำไทยใช้มานานแต่กตเพลง
 คำประชวรควรวเขียนรอสกต เป็นมกคคำเพราะเห
 เหมาะเหมง ราชาคับที่ตุงคำควรวำเกรง อย่ำเซตง
 พุกเล่นชล่ำใจ คือเจ้านายทรงประชวรควรวกำหนด
 ว่าทวงบทที่ประชวรพระโรคใช้ คือประชวรเป็นพระ
 โรคสิ่งใด ๆ ก็หิบบใช้ไปถึนความตามประชวร
 (๕๖) มำนกับมันตันขากถ่ำวแถตง อย่ำเคด็อบ
 แถตงมำนมันให้ หันทวน เหมือนชิงมำนผูกให้ มันนั้น
 ก็ควรว ที่บนจวนมีมำนเพตานตาจ (๕๗) หนึ่งคำที่ตัว
 หอเข้าต่อท้าย มีอยู่หลายคำควรวโตสจนตาว ให้รู้
 แบบบนต์เชื่องในเรื่อจราว ที่ท่านกล่ำว่าตัวหอต่อถ่ำ
 ฌ็ยง ถังไม่มีไม้เอ๊กจะเศกได้ ตัวหอใช้แทนเอ๊กให้
 ออกเสียง เช่นถ่นหท้าววิเทหพยูหเรื่อจ คัดเทียบเคื่อจ
 รู้ได้ทฤทบาย เชิงพระตราครุฑพาหมาประทับ อย่ำ
 มีหลับเมอโมทโถหจะหาย พระยาครีตรียพาหว่าเปนนาย
 ที่นำราหทำเปนตายกระหนกแปลง เราเดินมาปะมาหมัน
 หลอนหลอก • มันจึงออกได้ตะครบเราพบบแม่ง ที่เสา

ของนั้นพระทรงตำริทแปลง อุตุ้า้แจงแจกกลันสันเป็น
 กลอน คำที่ว่าหอกรันต์สรรเพนเอก ระเบิดเนนั้ประ
 มาณในสารสอน ซักมาว่าพอเปนอย่างทางสุนทร พังแต่
 กลอนเด่นเปล้า ๆ ไม่เข้าการ จงหมั้นจำกำหนดใน
 บทแบบ แล้วหีบแบบอย่างไว้ ให้จิตถาวร อุตุ้าห
 เขียนเพียรทำให้ชำนาญ ปรีชาญาณคงจะเปรี้องให้เพื่อง
 พู่ (๕๙) ที่นี้จะแก้ไขในค่านบ ไม่รู้จบคอกจงจำเกิด
 พ้อหนุ ขอเสียดเกิดอย่าว่าพถ่าพุดพว้าพร ฉนั้นเอนคุดอก
 จึ่งพ้อเร่อรวพัน ซึ่งว่านบตัวนอบอดสก นี้เปนบท
 แบบไทยใช้ขยัน เหมือนคำว้าข้านบถวิวันท์ เครื่อง
 ตันนั้นม่พระนบครบจำนวน นพค่านี่บพี่ม่กำหนด แปล
 ในบทแก้ฎาใหม่ต้องโต่สวน เสน่ใช้ว่านพเคราะห์ที่จำเกาะ
 ควร คือประมวนเทพเจ้าทั้งเก้าองค์ พระอาทิตย์
 ทั้งพระจันทร์อังคารพุด พระเสาร์ศุกรบริสุทธินับประสงค
 พระราหูเกตุพฤทศ์จัดจำนง นพเคราะห์ที่เก้าองค์คง
 ประจำ อีกกว่านพมาศนพรัตน์ ความนี้ซัดเหนไม่
 สู้สุมข่า นพมาศนี้เปนชื่อของทองคำ ทองเนื้อเก้า
 แก่น้านพคุณ นพรัตน์ค่านี่ม่เค้า คือแก้วเก้าถ้าเล็ก

ประเสริฐสุนทรมาทหตาประหลาดชาติสกุล ถิ่น
 นัยคุณนัยคำสารพัน คือเพชรนิลแลที่บิณฑมรกฏ
 บุศย์น้ำทองสีสก็จัตสร อักไพเราะทูลยเพทายละม้ายกั้น
 โคมเอนขึ้นอีกมุกตาฮาภาพราย นี่แลเรียกนพรทนต์
 รากาแดน เขาทำแหวนนพเก้าไม่ร่วงถลาย เป็นของ
 ท่านมีทรัพย์สินนับกระทาย ไว้สำหรับแต่งกายการมวงค
 นพศกนว่าศกที่ครบแก้ว คำนีคงลงแก้วทุกแห่งหน
 กัปอีกคำหนึ่งว่านพปด แผลยุบดก้าขึ้นสรระจจา
 เหมือนหนึ่งนพปดเสวตรนิทร คำท่านจัดไว้ก็มี
 เช่นนี้หนา หนึ่งนพแปลว่าใหม่ก็ใช้มา ประ
 หนึ่งนพนี้ควาบุรีรมย์ แลค่านภอมอต่อสกต
 โนบาทบุทพระบาฬีที่มีถม เช่นสววรรคขึ้นนภตถชม คน
 นิยมฟากฟ้าันภโดย นภตถแดนฟ้าสุรารักษ์ ไม่ประ
 จักษเคื่องเชื่องว่าเป็นไฉน สมเดจพระเลิศหลักนภโดย
 นี้คำใช้บนพจากระบวน (๕๙) หนึ่งยานฎานยอเด็ก
 กับุญอใหญ่ จากัด ใช้ตามทีจงถัดถิ่น ทั้งคำไทย
 คำมคอบททีควร จะประมวณแบบใช้ไว้ให้ดู ทัว
 ยานยอเดลกสกนนี้ คำท่านสรในสยามออกแล้หุ

ซึ่งเส้นเชือกยานหย่อนผ่อนให้ดู สายตราชูยานานพาน
 จะเอียง กับคำไทยว่าอะไรมันกตั้งอก จะหยิบ
 ยกมาให้ ชัดก็ชัด, ลีง อีเม้าบ้านขนนนักชักจิ้นเรียง
 นี้สำเนียงคำไทยใช้ว่าขน อีกคำหนึ่งยานหย่อนออก
 แต่แปลบทในบาฬีชัยบรรพท พาทะนะเครื่องของไทย
 ที่ใช้การ ยานุมตราชยานเสด็จวอ อิกศัพท์ใช้
 ช้างม้านาวารถ รองบาทกว่ากำหนดโดยย่อ ๆ ที่เป็น
 เครื่องนำไปใช้เพียงพอ สกคนขเหมือนคำไทยที่ใช้ชุม
 อิกญอใหญ่ใฝ่ถอใหญ่สกท คำมคชใช้ว่าญานพาน
 สุขุม ท่านแปลว่ามีญญาไม่เคลือบคดุม ชักประ
 ชุมใช้ว่าปรีชาญาน คำมคชบาฬี นั้นมีมาก
 ชักวิภาคที่ใช้จะ ไชชาน เหมือนหนึ่งว่าปองประโยชน์
 โพธิญาน กรรรมฐานทางภาวณาไมย วิบัติสะนา
 ญานสืบท่านหยิบยก มทสาออกทศพละญานไซ ถึง
 อัดดัดแปลจะ ไม่ออกก็บอกไว้ แต่ทอรู้ ที่ใช้คำญานเขต
 (๒๐) ราชกับไรถ้าจะใช้ ให้ถูกบท ที่กำหนดจง
 วิจารณ์สารนุสนธิ ตั้งเรียบรายคำยาวกถาวยุบด ที่ราย
 คนเขาจะสักทักบาญชี เลขสมัคสักก็รายจ่ายให้หมก

แล้วจ้างตราขายจำนวนให้ถ้วนถี่ ความในเมื่อลงก็ได้
 เรื่องก็รายมี คำเหล่านี้ใช้ว่ารายกระจายคำ คนที่
 มีไรผมชมว่าเหมาะ นี้จำเพาะเรื่องว่าไรอย่าให้ถลำ
 เนื้ออุไรเรื่องรองนี้ทองคำ คนที่ทำผิดไปจันไรกิน อีก
 ว่าไรว่าไรพิไรร้อง เสียงเรไรแข่งชิงพนาสิน นักแดง
 อุเอียงโตเมไรยริน คิตยพินแม่ทำเนินดินไร ๆ นีบยก
 ใช้คำวไรไม่รู้อุต กุดบุตรเขียนคำอย่าทำไถด อย่า
 ให้ก่ลายควรจจะรายไรก็ไร ทำเขวไขว้ ใช้คศาสตร์ปราช
 คำเนียน (๖๑) หนึ่งแม่กตบทที่ใส่ไม้ไต่คู้ จงเร่งรู้
 แล้ววิจารณ์จะอ่านเขียน คือว่าเสร็จแลสำเร็จแต่จเขียน
 อีกคำเมี้ยนว่าสมเด็จเสร็จจร เหาะระเห็จตามเขบ็จ
 ขบวนฤทธิ์ อันพูดเท็จทุจริตไม่ค้องสย เหล่านี้ล้วน
 คำสั้นกระชั้นกลอน เปนนิกรพจน์เขารานบรรหารคำ
 เหาะระเห็จเสร็จเท็จคำสยาม กระแสความก็ไม่วาก
 สุขุมช้า กับที่ว่าเขบ็จขบวนก็ควรจำ นี้เป็นคำ
 คนไทยใช้ กั้นมา อันสมเด็จแลเสร็จสองคำนั้น เปน
 คำสรรแต่กัมพูชภาษา ตกเปนของคนไทยใช้เจรจา
 กำนแปลว่าผู้ผู้เสวยการ เสด็จนี้แปลว่าคักคักแก้

ให้รู้แน่หนักแน่นเป็นแก่นสาร พระเมธีจตงศรามา
 บูราณ นามชานนบ้อมเสด็จชัยกร เมธีจตังนสายเคิก
 เลิกไปสิ้น ชีวรบิลบอายุบถกถอักษร จงหมั่น
 ฝึกตรึกทราให้ถาวร อย่าพึงเล่นแต่อักษรกถอนประ
 พันธ์ (๖๒) จำพวกหนึ่งแมกนประคนสอน ไม่มีอ
 ชานว่ากรที่เห็นชั้น แล้วซ้ำเรียนถอใหญ่ใตกรันต์
 ก็ใช้กันมาเป็นแบบดูเยบคาย ถดงกรณ้แปลว่าเครื่อง
 ประดับ อีกคำดับคปกรณ้ผ่อนชยาย แปลว่าเจ็ด
 พระคำภีร์ ไทยพิปราช ยิ่งอกรายหนึ่งนี้ว่ามหา
 ปกรณ้ นี้แปลว่าพระตำราคัมภีร์ใหญ่ พยากกรณ้
 ว่าทำนายอภายสอน คำที่ใช้ ในสยามความอุทธรณ้
 ว่าเด็กถจนกระถากกรในศาลเติม ประฏิสังขรณ้คำจา
 ไร้หนา เขาแปลว่าซ่อมแซมแถมเสริม ของ
 ชำรุกรว้าทำแปลงเติม ประฏิสังขรณ้เพิ่มภียโยยาว
 บั้จสุรณ้บรรจสุรณ้นี้เครื่องถาค คือฟูกเมาะถื่อถาค
 สธาคชาว ทั้งพรมเจียมฆ่าปุคฺกุเพริศพราว เหมือน
 คำกถว่าบรรจสุรณ้ที่นอนนาง อิกอกรณ้แปลว่า
 เครื่องประดับ ที่สำหรับแต่งกายมีหลายอย่าง คำ

นิเวศน์เขารอดน้ำกันทาง กันหนทางที่เป็นบุญให้ชุ่มฉ่ำ
 อีกม้วยมรณันนั้นว่าทนายชัชวิตร ถ้าใครคิดถึงอยู่
 บ้างก็ยังมี ภาดกำจัตความเมาให้เบาตัว ที่คิดกลัว
 ความตายค่อขยคตายเมา อุกาทรณ์นั้นท่านแปลว่า
 แบบอย่าง เป็นที่อ้างอชกใช้ทั้งใหม่เก่า คือคำชี้ตัว
 อย่างทางสำเนา ที่ควรเล่าจตจำเป็นตำรา
 กรรมกรรมกรรมณ์ผ่อนเป็นสอง โดยทำนองในมคธ
 ภาษา กรรมกรรมณ์นี้ชี้จาก คือใช้ว่าข้าทนายกรรมกร
 แปลว่าคนทำการบรรหารเหตุ แนะนำเทศทางค่างจจำสชน
 มิใช่พวกการันต์ปั้นนิกร จงรู้ผ่อนใช้ ให้ต้องทำ
 นองความ กรรมกรรมณ์มีนอกการันต์ท้าย อธิบาย
 บอกพร้อมไม่ต้องถาม เครื่องสำหรับทำ โทษคนเลว
 ทุรรม ซึ่งทักความทุจริตผิดคะติ คือใช้ตรวน
 ชื่อคาเป็นอาทิ ท่านสิริรวมจำนวนไว้ถ้วนถี่ ตามสืบ
 สองกรรมกรรมณ์แต่ก่อนมี แต่ที่ขียนใช้แยกแปลก ๆ
 ไป (๒๓) หนึ่งอาจหาญห้าวหาญแถทวยหาญ นี้
 อาจารย์ท่านบังคับตัวญอ ใหญ่ อย่างบัญญัติดีสืบกันมา
 ภาษาไทย เต็มอย่างไรจึงเป็นบทสกคณูอ เรื่องนี้

ก็หาชีวิตนี้ที่ไม่เห็นแต่ใช้ตัวมกกันเท่านั้นหนอ หัว
 ชาญนั้นว่ากล้าไม่มารอ อาจหาญกล้าพอจะรังรา
 ทวยหาญชานความไว้ค้ำมเหตุ โดยสังเกตกันที่รู้ว่า
 หมุกกล้า จงเวียนรู้ให้ทั่วทุกวษา จึงนับว่า
 เป็นบัณฑิตยศิศยมีารุ (๖๔) ทารสกตทวารอพุทธกำหนด
 เป็นมคธสืบเอ็จคำจำ ให้อยู่ คืออาหารบริหารวิจารณ์ดู
 ทหารคู่กับสังหารประหารดี สมอาหาร ไหวหารบรรหาร
 เหตุ ในประเภทอะวะหรมืออยู่ดี อภินิหารคุณหาร
 ชำนาญดี คำเหล่านี้รอสกตบทประจำ ซึ่งสืบทว่า
 อาหารพานจะตื่น คุ้มเป็นพื้นพูดกันขู่ทุกเข้าคำ
 กินอาหารเข้าปลาตระยากำ ถึงถ้อยคำอย่างผู้ ที่ก็มีมา
 เชิญรับทานอาหารสำราญเถิด ภัทษาหารจะให้เกิด
 กำลังกล้า ธัญญาหารเห็นตระการในท้องนา ทั้ง
 ถังงาตาตไปโนไรราย บริหารว่าจำเลยเฉลยแก้ หนึ่ง
 ท่านแปลว่ารักษาว่าขยาย คือควบคุมปกป้องต้องอธิบาย
 เหมือนคำกายบริหารพานจะชุม คำทหารก็เป็นคำมะ
 ณะระ ทะหระที่ท่านแปลว่าคนหนุ่ม ถ้าเพียงไทย
 ใช้ยาวกล้าวเคลือบคลุม เรียกกันกลุ่มว่าทหารนมนานมา

คับคั่งทหารแปลคำว่านำพร้อม แต่พูดน้อมมาข้างไทย
 ใช้ว่านำ ตั้งคำพูดตั้งทหารผจญชื่อว่า ก็คือว่านำ
 ชีวิตรให้ปลิดปลง ประหารว่าตีกันแต่พื้นฟาด ค้า
 นักปราชแปลไว้ย่อเข้าไหลหลง พากยมศมาเป็นไทย
 ใช้ให้คง ออ่าเงอะงะแอะเวียนทำเปลี่ยนแปลง
 ไหวหารว่าคำพูดทุกคำเรียก จงตำเหนี่ยวกยตแบบที่แอบ
 แฝง ทุกวันใช้ ไหวหารพานเกลือบแดง เหนระแวง
 ไปข้างถ้ำวาจากตี เช่นคำว่านายปานไวยหารมาก ทั้ง
 ฝึปากฉาดฉานไม่อยู่ คนที่กลั่นแกล้งลักลักเชิงพาที่
 ชมว่ามี ไวยหารการเจรจา สมาหารแปลว่านำมาพร้อม
 ถ้าจะน้อมเป็นสยามภาษา ตกในความว่าประมจนชักนำมา
 ตั้งชื่อข้างนางพระยาวิมลรัตน นั้นมีบารมีศาสมาหาร
 ลีโลกสาวแอบแฝงท่านแจจจ พระบารมีชักมาว่า
 ให้ชัก ก็สมอึดดีสมความไม่ตามเลย ยี่หนึ่งนั้นจง
 วิจารณ์บรรหารคัณฑ์ ก็กล่าวกับบริหารท่านเฉดย
 แปลว่ากล่าวคำขยายพิปรายเปรย คำนี้เคยคนไทย
 ใช้มานาน เหมือนหนึ่งว่าศุภสารบรรหารเหตุ คำพิสศ
 ใช้ว่าราชบรรหาร เป็นคู่กันกับที่ว่าบัญญัติการ แต่

บุราณมักจะใช้ 'โล่ตัวฉลุ' อะระหารนี้รำน่าอย่าง
 ทำแท้ ข้างไทยแปลความประจักษ์ว่าล็กน้อย เป็น
 คำใช้ 'ในมคอศกตรอ' ไม่ติดต่อกับสยามความไม่มี
 คำว่าอะภินิหารพานจะซึ่ง แปลให้ ถึงความใน
 อักษรศรี รำน่าออกโดยนเกาะเหมาะวาที ก็คือบุญ
 บารมีที่นิยม ทั้งคำว่าฤทธาภินิหาร แปลว่าท่าน
 มีบุญได้สร้างสม ไว้แต่บ็องบุรภาพท่านอบรม จึง
 อุดมไปทั่วยศศฤงฆาร ยังอีกคำที่สืบเอตจะเสวรัตน์
 ไทขรบิลบอกคำว่าคุณหาร แปลว่าแบ่งนำตงจวงวิจารณ์
 ก็อเลขหารแบ่งซั๊กหักเลขบน ในคำนี้บางอาจารย์
 ท่านชานนท ใช้สักทตัวนอชื่อคุณธิ ว่าเลื่อมถอย
 หย่อนยอมบถ็ชอบถล สองบุบถจวงพิเคราะห์ ให้เหมาะ
 ความ อีกคำหนึ่งนั้นปะทานแปลว่าละ มิใครจะ
 มีใช้ในสยาม มักมีในเทศนาท่านว่าตาม บทใน
 ความภีระอิตถ์ชัตวาจา ตัดเกลศศมฺจเฉทปะทาน ท่าน
 ไชชานคำมีเช่นนี้หนา พวกรหายกอุบาทกอุบาทิก
 ที่ฟังมาแต่เก่า ๆ คงเข้าใจ หนาสืบห้าคงคำจำให้แน่
 ทั้งคำแปลอธิบายขยายไ้ เมื่อจะเขียนควรวานทานอะไร

จงเถิดกษัตริย์แต่ที่ขอบประกอบคำ (๖๕) หนึ่งพิธีกานี้นี้ถูก
แล้ว ขยายอีกให้มันแคบไว้ไกลจดตา บางคน
เขียนทอเพิ่มเติมประจำ จัดเป็นคำเขียนนิควาพิทธิ
เพราะผิดจากคำเดิมเดิมสกท ในมคอเขียนคำวิธินี้
ท่านแปลงจะไปเป็นพระสระอิ จึ่งเขียนไว้ว่าพิธีเช่นนี้คง
ต้องที่ไว้ในสยามความหลาก ๆ โดยวิภาคพิธี
พรหมณ์พิธีสงฆ ทุกพระราชพิธีที่จำนง ไปรค
ให้คงไว้ประจำนาเดือน (๖๖) หนึ่งตำรับกับอีกคำกว่า
สำหรับ ควรจะจับเดี่ยวประหลาดอย่าคดาศเคลื่อน
ยกตำรับกับเข้าชั้นเข้าเรือน ให้นายเฝ้าอยู่สำหรับ
ช่วยรับการ บางที่เขียนสำหรับเป็นตำรับ หอไม่น่า
กำกับเคียงขนาน ยากจะรู้ต้นเหตุสิ่งเกตุการ ผู้จะอ่าน
ไม่ทันคิดก็มีตความ (๖๗) บวชนวชตรวจคี่รู้หมก เป็น
มคอตอกมิใช่คำสยาม ท่านแปลว่าละเว้นเบญจกม
จึ่งใช้ตามตัวมคอสกทชอ บวชนำหน้าฆ่าแมตงนวชเล่า
คือท่านเอาตัวปอเป็นตัวผอ เพื่อจะใช้สูงท่าคำตอช
เหมือนพระหน่อท่านไปทรงผนวชนาน กระจุกทำใช้
แต่คำเพียงว่าบวช ขึ้นเจ้านายทรงผนวชใช้คำชาน

เป็นชนชั้นต่ำจำพวกรัณ เรียกเหตุของการชก
 ก้าวเกิน (๖๙) อิกบพิตรบพิศक्ति์ให้แน่ ตั้งแบบแก้
 ไว้เป็นอย่างดีอย่างห่างเหิน บพิตรว่าเครื่องยืนต้นเป็นที่
 เพลิน ถ้วนเป็นสิ่งประริฐปลื้มกระมล บรรณารถ
 บพิตรมหิศร ในกาลงอนกล้าแจ้งทุกแห่งหน ทำ
 แห่งใหญ่ ใช้นามเป็นมงคล ไม่ใคร่พินด่าบพิตร
 ทิตทุกนาม จึงใช้คำบพิธธอสกต พากย์มคธท่าน
 มาใช้ในสยาม แปลว่าแต่งสร้างสมนิยมตาม ขนาน
 นามจักราชบพิธ ความว่าวิฑจอมกระษัตริได้ทรงสร้าง
 นี้ตัวอย่างขึ้นเห็นสนิท คำที่แจจแจถ้วนนี้ควรคิต
 เขียนบพิธธอ่าให้ผิดพิณิจความ (๖๙) หนึ่งมีงขวัญหมอ
 ความบวรพรทเหตุ ณะนิเทศอย่างบัญญัติ ติในสยาม
 เก่าสกตถุอ ใหญ่ต้องใช้ทาม เหลือจะคั่นคั้นความ
 แต่เดิมมา จะสมโภชเชิญขวัญเสวตรสาร ทั้งหมอ
 ความให้ชู้กันพร้อมหน้า นี้ตัวอย่างขวัญความ
 ขานวจา เขียนกันมาถุอสกตบทนิกร (๗๐) อิก
 ถองคำคือครุฑอาวณนี้ ในบาฬีเขียนเคียงเรียงอักษร
 ครุ โธอาว โธกั บั โทมร มิได้ขึ้นต้นตัวสกตบทยุบด

เรามีคนไทยมักจะใช้เขียนสกก เป็นอาวฤทธครุฑทมหมต
 ทุกแห่งหน เอาตัวทอต่อติมเสริมประคน เนนจะถัน
 เหลิงเสยด้วยเคยมือ จะร ถักถักว่าสถกนาพระยา
 ครุฑ ฤทธิรุตม์ภาเจศตลอดข้อ พวงโยธาอาวฤ
 มี่ครบมือ ถ้วนตุคือเต็จหาญข่างราญรอน ขยดัย
 เถิดอย่นินทว่าจู้จี้ กับเท่านี้ก็ยังว่าเอามาถอน เหน
 เขาเขียนลิต ๆ คิตอาวรรณ จึงทำกลอนสอนไว้เพื่อ
 ที่เชื่อกัน ที่ไม่เชื่อนั้นก็เหลือจะตรองทริ ถึงจะคิ
 ก็ต้องงตล่อตลกถัน ขอมให้ ตียอมให้ว่าสารพัน
 ด้วยสำคัญคิตจ.ให้ ไว้เป็นคุณ (๗๑) อิกว่าว่าคัมภีร์
 แลกับพุช กุลบุตรแปลงเปลี่ยนเขียนออกก่อน จะวางแบบ
 แบบย่อพอเป็นทุน แก่ฝูงกุลบุตรเรียนเร่งเพียรจำ
 คัมภีร์นี้คำมคธบทอถิก แปลว่าภักถ้วนเป็นของสุขุมฆ่า
 ที่ครูสอนลิตยเรียนจำเนียรนำ เช่นพระธรรมไตรย
 มีฎกยกเป็นเติม เขียนคัมภีร์นี้ต้องมีภันต์ทำย
 โดยธิบายตัวรอเข้าต่อเสริม ยังแบบใช้ ในกกาเข้า
 มาเติม เขียนก็กล้ายคำเติมว่าคัมภีร์ เมืองกำพุช
 แปลว่าเมืองเขมร ใช้ กันเจนอยู่ที่เขียนท.พอพิ

แลสกตทิวรชอต่อลปี ตามวิธีแต่บุราณมานานครั้น
 กับที่ใส่ในแม่กกถ้วน คำที่ควรทำพูดไม่ผิดนั้น
 กำกับกับแม่กมนิยมกัน ทิวสำคัญอย่าให้เพี้ยนเปลี่ยน
 เปนภอ ที่คำภวนั้นต้องกล่าวว่่ากำโพช อุชเปน
 โชชิตกั้นเท่านั้นหนอ กับโพชอธิบที่ไม่เริ่อ ออก
 ก้านต่อกันแดนกำพูชา (๗๕) คำที่ว่่าปราโมชนั้น
 เปนสอง ตามทำนองในมคธภษา คือปราโมช
 ปราโมทยสองวาจา ใช้กันมาสองอย่างแต่ปางบรรพ์
 คำที่สองต้องเอาชะเปนทะยะ โดยวิธีสะกะฎะท่านจัก
 สรร คำนี้แปลว่าบันเทิงรื่นเริงครัน ซึ่งสำคัญตัวอย่าง
 ทางนิทศน์ ทรงสถับสรวาให้ปราโมช ด้วยยาม
 ไปรคปรี่เปรมเกษมสวัสดิ์ อันบันเทิงนี้เป็นความโลม
 นี้ คำปราโมชมีอธิบายตรง (๗๓) หนึ่งถึงเวค
 ถึงเวคถึงเกตพจน์ แล้วกำหนดนี้ไว้ด้วย่าไหลหลง
 ด้วลกตสองคำจำให้คง โดยจำนงคำหนึ่งสกตคอ
 คำหนึ่งชอสกตกำหนดไว้ นี้ใช้ไว้เหมือนกันอย่าพรัน
 หนอ แปลว่าความสดตในน้ำใจคอ อุททธรณ์สน
 ล้อยต่อชื่อนิพนธ์ คิต ๆ ถึงทรงเดชถึงเวคนี้ ๆ มาร้าง

รักแถมไถ่ลอยไปพรตณทั์ สร้างลัทธิเลขเกิดสิ่งเวศ
 ในกระมล ได้จุดลมคนศุขศิวาโดย แต่ทุกวันพูด
 ก็น่าสมเพช ก็อ้างเหตุคั้นั้นออกขานไข ภาษาชัก
 ให้ประจักษ์เป็นคำไทย จึงพูดไว้ว่าสมเพชเวทนา
 คือแสดงเหตุอันคิดเป็นตัวมะ แล้วแปลงจะเป็นพะเถี่ย
 ด้วยหน้า เบนสมเพชคำไทยชักกันมา ลงอิตรรา
 แต่บุร่าคำบุราณ ดูสมเพชเวทนานักหนานัก เขาว
 ลักษณไว้วางหน้าสงสาร นี้ท้าวอย่างชี้เช่นเป็นประมาณ
 จงวิจารณ์ไว้เป็นเครื่องเรื่องปัญญา (๗๔) หนึ่งจะเขียน
 คำว่าบุญอย่างุ่นใจว่า คำนี้ใช้อย่างมคธภาษา ที่คำคั้น
 เรียกกุศลว่าบุญญา ท่านแปลว่าเครื่องชำระสันดานดี
 จึงเขียน ใช้ใหญ่ใหญ่ใส่สกต เช่นแบบบทใช้มาก
 เป็นสาธุ ถ้าใช้ทามตั้งสกตญะวิธี แผลงนั้นมิ
 ทิวสกตนอกกับยอ เหมือนคำว่าผู้ มีบุญการบุญญาติ
 ไม่ให้เข้าทางภิกขุสัณนิทหนอ คำว่าบุญต้องด้วยบท
 สกตญอ เป็นสองข้อแคะไค้ข้ออกให้ฟัง (๗๕) อนุญาต
 หมู่ญาติให้รู้แยก จับตัวแปลกเช่นข้างต้นแต่หนหลัง
 อนุญาตแปลว่ายอม โดยถ่างัง อย่าให้พัวถึงตอสกต

มคอตรง บางคนเขียนอนุญาตติสกตติ ชฺตริเกิดือบ
 ไคถ์ ด้วย ไทลหด พาให้คนเนาเซอะพลอยเงอะงะ
 อย่ำจำนงเขาเป็นแบบไม่แบบคาย อินคำญาค์แปลกัน
 ว่าพื่นข่ง ค่านี้ต้องติตสกตตามบทหมาย อย่ำไยถ์
 แผลเซว ไซจัว ให้กุ่มว่าย ที่ควร ตืออย่าให้กตายเป็นตอไป
 ที่ตัวอย่างอ้างขึ้นนี้มีถม เหมือนบรมราชญุณาทำให้
 เสนามาทยซึ่งเปณญาตกับฝ้ายไน โบริคให้ไปสม โภช
 นัตทากองก็ [๗๖] หนึ่งไมตรีไม่ตรีวาท์สอง จงฤก
 ครอบใช้ความตามประสงค์ เหมือนไม้โทไมตรีที่จ้ง
 นี้คำตรงเขียนไม้ต้องไล่โท ที่คำว่ำไมตรีที่สนิท
 สมานมิตรไมตรีที่อีกไซ ความเช่นนี้ไม่ ต้องใช้ถึง
 ไม้โท ด้วยเปนโหวหาร ไซว่าไมตรี เนื่องมาแต่
 ภาษามคธพจน์ คือตัวบทเมตติอีกษรศรี แปลว่า
 คิคที่จะให้กัน ไซกั โทยวาทที่ประจักษวารักกัน
 [๗๗] ปฏิญญาปฏิญญาณบวรหารเหตุ แนะนิเทศ
 ทงแยกที่แปลถสนัน ปฏิญญาคำมคธบทสำคัญ นี้ใช้
 กันมาแต่เติมไม่เติมญอ แปลว่าทำทนนแลนัทหมาย
 ไม่กลบักตายมิใช่คำพุกหลวงพ้อ ที่คำตรง ในมคอ

สกตญอ ใช้ต่อ ๆ มากี่เป็นปฏินญาณ (๗๘) หนึ่ง
เมตตามีตัวคอสกต ว่าทางบทบาทที่บริหาร ครั้น
มาเขียนคำไทยใช้กันนาน พวกเกี้ยวจรั้นชักเห
เป็นเมทา ไม่ควรนับเป็นคำสำหรับตำราแบบ ให้ถูก
แบบอย่างบาทฟ้าไว้ คือว่า ด้วยมิใช่คำไทย ใช้กันมา
อ้างภาษ ในมคอเป็นบทเดิม คำเมตตาแปลว่าอารีร์
บางที่ชักการุญเข้าหนุนเสริม เป็นสองคำสองข้อเข้า
ต่อเติม สองคำเพิ่มแปลว่ารักว่าเอนดู คำที่ใช้
ว่าช่างไม่เมตตบบ้าง เดี่ยวแรงร่างเรื่องรักประจักษ์เหตุ
ลักษณะสารส่งองค์พญ พยได้รู้เรื่องเมตตาของ
นารี (๗๙) แก่เมตตาแล้วจะว่าด้วยเมตติ ตามถ์ทิ
ทางกลอนอักษรศรี เมตติท่านแสดงใช้ว่าไมตรี
ไม่ค้องมีไทประจำเช่นคำไทย อันไมตรีมีถ์ไม่จ้ทวา
นั้นแปลว่าไม่สามสขามไซ แปลกกับคำเมตติแสดง
ว่าไม จะเขียนใช้จ้งประณัติให้ชัดขึ้น เหมือน
พูดว่าพิสมัย ไมตรีมิตร ชักสนิทแนบไมตรีทุกที่ถิ่น
เจริญราชไมตรีถึงองคกฉิน ผู้ครองถิ่นนี้เศเศเขต
กลอนตอน (๘๐) ปรณณอใหญ่ใช้จ้งชอบ ตามรบอบ

แบบบทมคอสอน อย่าลืกรจิตให้มันยึดทางสุนทร จงจำ
 กลดอนจำแปลให้แน่ใจ กรุณาแปลว่าเขนดูสัตว์
 ที่ซึ่งชัดเคื่องเขญเปเนวิไสย คิตจะเปล็องปลดทุกข
 ให้ห่างไกล นี่แลท่านชานไซยว่ากรุณา (๘๑) หนึ่ง
 การุญญอใหญ่ใช้สัดก ก็ถูกบทตามแบบที่ศึกษา
 อุกฤษการุญญิงกัตถก ในคำขอบรรพชาสามเณร
 พวกรชาบ้านมักจะซักว่าชาววัด คัมภีร์จัตข้างตำรา
 ภาษาเถร อันคำนี้มีใช้สร้างจะแกล้งเกณฑ เคย
 บรรชเณรแทบทุกคนบ่นเอาใคร กรุณาการุญญุพิพพจน์
 จะกำหนด โดยเนื้อความสยามไซ แปลก็คย่างเทียบ
 ก็นออย่าพรันใจ จำให้ไต่แต่ที่บทสกดกญอ มันทรง
 พระกรุณาแก่ข้าบ่ท จะเสรีจราชประสงคังทุกข็อ
 หากว่าเราการุญญอกุทหนุนพอ นี่ความล่อการุณากับ
 การุญ (๘๒) ปฏิญญาตัญญาบัญญัติ เขียนต้งมี
 ญอสงสนองหนุน ตามมคอบทเติมท่านเติมจน จำ
 ต้นทุนไว้เปเนเครื่องเรื่องบัญญัติ ปฏิญญาแปลว่า
 คำนี้ทหมาย ตัญญาคถ้ายเช่นกันณนั้นหนา ความ
 รู้ ทว่านี่เปเนตัวว่าบัญญัติ กับอีกคำปริชาที่เช่นกัน

นี่แปลว่ารอบรู้ตั้งแต่เกิด ว่าตามเหตุแห่งอักษรถาน
 ผอ่นมัน ตกมาเป็นคำไทยใช้จําฉันจ้ ถึงกระนั้นก็อย่าเขียน
 ให้เพี้ยนตัว (๘๓) ท่างกับตั้งนะอย่าพลั้งอย่าพลาดพลาก
 ถ้าเขียนผิดพลาดเคลื่อนเค้เขาจะหัว จะเขียนตั้งคั่งสั้นกระ
 ช้นตัว อย่าไปมัวถากข้างเป็นข้างไป บรรจงจัดพร้อม
 เพรียงที่ตีขงตั้ง ขอเชิญนั่งให้ตำราญจะชวนไป
 ธรรมนิยมคนต่างคนคงต่างใจ ปด็องไม้ไผ่ต่างกันด้วย
 สั้นยาว (๘๔) หนึ่งคำใช้ทอรองแทนชอนั้น มีสำคัญควรพิ
 เคารวะที่ได้ใส่สระสา คืออินทราอินทราจันทรภาดาว
 อิกคำกล่าวอินทรีมีไม้ไทร ทรงทรงตรงตรงแทรกจําแนก
 บท โดยกำหนดทอทรพัพย์กำกับได้ ทราบอิก
 ไทรมทราวมทรายรายกันไป ทอร้อยใช้ต่างร้อยชอกก็
 กำนิทราแปลว่าหลังสันนิท อินทราคิคข้างเป็นชื่อหัวโกศยี่
 เช่นใช้มาว่าอินทราธิบที่ รัศมีจันทรภาดาวาพราย คำว่าทรี
 นี้แปลสองสนองพจน์ คือมคอธแสงยามความขยาช ข้างคำ
 ไทยมิได้ ใช้ตัวขยอปตยา พฤกษารายวิมถนนวนันนทรี
 หนึ่งคำไทยเรียกใช้เป็นนามนถ คือพิทคอินทรีชื่อปากมี
 กับเรียกใช้ชื่อมัจฉาในฉาวี ปลาอินทรีตัวเล็กแจก

ประเทิม อันอินทรีย์ในมคอเปนบทแบบ นั้นมีแบบขอ
 การันท์ทำนสรเสริม อนสนธิ์ที่น้ซ้อจะก่อเทิม ใว้กอ
 เพิ่มอุคหนุนเปนทวนอน หมวกอินทรีย์ห้าหกยกออกไข
 ทามทีในแบบบทมคอสน จำพวกธรรมทีเปนนโคญโกด
 นิวรรณ คือศรัทธาเชื่อก่อนท้วยทตอง แถ้วถัดถึง
 ทั้วสททีศรัทธก จู๊ระฎกย้ายคี่.ปนที่สง ที่สำนนี้วิริยะ
 เจ้าประคอง สมาธิจิตเปนกองที่สี่มี ที่ครบห้าคือ
 บัญญาอันรู้จัก กระจ่างจัดแจ่มสว่างทางถิดี ทั้งห้าสังสร
 สันว่าอินทรีย์ แถ้วถันเปนอนธิบทีดำเรื่จการ อินทรีย์
 หกยกคี่จัดฉกัจะ จักษุโสถฆานะชีวหาหาญ อิกกษ
 ใจสาธกหกทวาร ให้เสรีจการตู่ฟังทั้งตู่บคม กับถัม
 รศรูธรรม คอทถัดคี่ ท่านจึงเรียกอินทรีย์ทีสเปสม
 อิกอินทรีย์ยี่สิบสองปองนิยม โดยนุกรมอย่างวิจิตร
 พิศการ ฉนัซกมาว่าให้เหนเปนกระทุ้ จะใคร่รู้
 ในบทพีมืดถาร จะว่าเพื่อพรรณนาก็ซ้ากถ. จงวิจารณ์
 มทระมิดว่าอินทรีย์ ซึ่มาพุกค้ำไทยไม่ถนัต เหน
 ไซ้ซัดไปซ้างฝ่ายกษณฉวี เหมือนคำชมสมถันทั้งอินทรีย์
 อิกไธ้อ่าอินทรีย์ทีมีชุม ความก็ซัดไปซ้างชมรูปศิริ

ต่อทรงครีจึงจะทราบชยาบสุขุม ด้วยใจหารฝ่าย
 ข้าง ไทบมก ใช้ศตุม ใต้เทศมเช่นสกันธแปลว่าทัว
 กับคำอื่นก็ยังมีเป็นที่อย่าง ถ้ารู้บ้างเหนบ้างก็ยังมี
 จะสว่างไสวใสที่ใจมัว ไม่ค้องกถวิคตางแคลงระแวงคิค
 คือใช้คำว่าพิทักษ์เป็นรักษา มโนไมยใช้ว่ามัว ไม่สนิท
 กับภรรยานครควรพิณจ หนึ่งถิกขิกใช้ที่ถันถักว่าอัศคว
 อิกกัถังใช้เขียนว่าราชสาร หนึ่ง ไทหารเหน ใช้ว่า
 พุกถถัว อิกคำเรียกเพชรนิลว่าจินทก เป็นวาจา
 แปร่ง ๆ คตางแคลงคตุม ราชสารควรใช้ว่าสาสนะ
 เช่นคำพระสาสนาวาถันถลุ่ม อันใช้คำแปร่งเช่นนี้
 มกมีชุม เกลือบ ๆ คตุม ๆ คถ้ายอินทริย์
 ฉะนั้นนา จงรู้รอบดอบไทรใช้ถัน กับคำที่ว่า
 ถันไทร ไทญ์สาธา ถันไม้คองทรงช่อชুমถ พระ
 จักราทรงถุทธิสถิตยเนา เรือถันถันถางบรจจหมต
 กับอิกถถันถางเนคเจธา พวกคนทรงมกจ่านงท้อ
 น้ำเมา ยุพเขวถรรทวงถันนงควาญ เป็นใช้
 ทรางวางขามิโครถุก ไทรข้างปถุกถันมทรางพถุกษา
 สार เหนผู้ข้างบงทรางซิมจันมาน สองฟากถารไม้ทราง

เหมือนอย่างกถึง บุษบาแค่นใจเป็นใหญ่หลวง
 สองพระกรขยับทรวงอยู่ฝั่ง ๆ ประเศร้นบาทบันให้
 พรันพริ้ง ไม่อ้ออ้งบอกเล่าเจ้ากระทรวง เหน
 คางคกตายทราวักไม่อยากหิม มนต์กระขิบทราวดี
 ค้องพลัดดวง ถ่านไม้ทราวถ้า ใครเขาสุ่มพลวง
 มินแรงดวงเดยไปไหม้เป็นจุน 'กระบวนแห่คราวนี้มี
 แปลก ๆ ทั้งบังแทรกมิ่งสุริยเสนอหนุน คนคู้เบือก
 เตียบแทรกกันซุนตะมุน ใครทำจุ่นแข่งแทรกก็แตกวง
 ที่ทางทรอกกรอกเกริ่นเนินไศส ถ้าแม้ใครไม่ประ
 จักขชี้มัทหลง ที่ทรอกแทรกแล้วค้องแยกไปทางตรง
 ท่านจำนงแผลงแทรกชำรอกแทน เช่น ใช้คำชำแรก
 แผลนคินตง นั่นคือคนแข่งเวทวิเศศแดน กับพวก
 นาคดินถานบาคาดแดน ไม่ขัดแคลนแทรกคินดินตั้งยกกัน
 อีกคำทรุก ใช้ที่ทรอบประกอบ ทามประบอบแบบบัญญัติ
 ญิตทำนจักสรร เหมือนตักทรุกเส้าทรุกคู้ไม่ทัน
 ธรรมเนียนั้นเส้อมทรุกชำรุดไป คำว่าทรุกกับชำรุด
 นี้ ไม่แปลก เป็นคำแยกเพราะท่านแผลงแผลงไซ
 ชำรุดเป็นคำแผลงจงแจ้ง ใจ ก็คือทรุกคำไทยที่ใช้กัน

เติมนคราทรวาทรงนางนงลักษณ์ วรภักทรผู้คุมของ
 เพียงบุหรง พวกโหมงครุ่มสรวมเทวiticประเสริฐครั้น
 เทวiticสุวรรณสรวมเคี้ยวเจียนจะคดุม ที่คนซัดซัดขึ้น
 บัญญาอัม คนมีทรัพย์มีศักดิ์มีกตุม ท้าวผู้ที่
 ปรีชามาประชุม ชักชมนุมความฉลาดอาจประมวน
 หนึ่งคำไทยใช้ว่า โถหิตทรม บอสดกคบทนบับแบบ
 กระสวน ถึงจะใช้ท้าวชอกก็พอควร เพราะกระบวน
 คำไทยใช้ ไม่ขึ้น กตอักษรวกตอนสยามความระหัด
 ไม่ทราบซัดแล้วก็ ไครอย่าไผ่ขึ้น ใต้ซิมทราบฮาบฮ้า
 เพราะกล้ากลืน คนโหดหินก่อนจะทราบที่บาปกรรม
 ทราบสว่าตโยมาชาติ ไมตรีจิตร ทราบสงวนควรรคิต
 ที่ซ้อซ่า อิกทราบไฉยทราบรักชักประจำ กับอิกคำ
 ไฉนงามทราบคนอง ผลไม้ทิบห้ามทราบก่าดัด แสน
 สมบัติ ทราบชมภิรมย์สนอง อิกเด้อมทราบเดวทราบ
 ทามละบอง คนดำพองนั้นท่านว่าบัญญัติทราบ ของ
 ปรักหักพังทั้งซำรุก เขาเรียกว่า ไทรมทรุทภาษาสยาม
 อิกคำว่า ไทรมนัสนิษิตความ พุกกันทามค่านคอบทบาพี
 แปลว่าความเสียใจฤไทยทุกซ์ คู่กับศุข ไสมนักเจริญ

ศรี อิกกรวดทวายรายพื้นมีดพิ คำเหล่านี้ตั้งขอ
 ทอขอแทน อันคำทอขอประ โยค โสถกนี้ เห็นต้อง
 ที่ควมกช โดยแบบแผน ที่คำไทยควร ใช้ขอเป็นแทน
 ได้เปลี่ยนแปลนตามเหตุสังเกตตัว แต่บุราณใช้มาก
 เป็นรากเหง้า จะคิดแปลงของเก่าเขาจะหัว จะถูก
 จับนัยยาซ้ำก็กลัว ที่องคิดถ่วงกันทั้งหมดยุคไทย
 ทั่วทอขอแทนขอเช่นนั้นนี้ ไซ้จะมีเพียงเท่าอย่างให้อ่างไซ้
 ถึงคำอื่นที่ยังต้นมีถมไป นี้ฉันเดีอกแต่ที่ ไซ้ก็ในมาชุม
 (๙๕) คำว่าองกง ไซ้ขออนิท ก็อท่านคิดคำมาพิซึ่งมี
 กตุ้ม อะชะศับที่สาธกไม่ปกคตุม คำรวมรวมอุช
 อวิษศบักปถาย อะชะเป็นคำเติมท่านเติมอุ เช่นเชก
 พนวิหารอ่านขบาย ชมพูนุกตัวอย่างอ่างพิปราย
 ท่านใช้กถายอุอะสระไทย (๙๖) กับอีกคำว่าอุตั้งนี้ดิชิต
 ออะนิท ไซ้มาแต่ครา ไหน ซ้อยก็เกิดมาไม่ทันดำ
 คัญใจ ตามที่ได้ตั้งอบสังเกตในเหตุการณ ขอเดชะ
 ฝ่าถของอุดีพระบาท อุปชาทราชบุตรสิทธิสาร เข้า
 มาเจ้าทูลอุดีบทมาถย์ ขอประทานโทษมาอุดี เป็น
 ทิวอย่างอ่างออกอุทาหรณ ให้ รุ้บ่อน ไซ้คำอุดีนี้

หนึ่งผงเผ่าเท่าตของอีกผงคดี ก็คงเขียนว่าชุดนี้ทรง
 (๘๗) อีกคำหนึ่งซึ่งมาแต่มคอ คือนิยมว่ากำหนด
 โดยประสงค์ ไม่ต้องกับความไทยใช้จำนง ต้องแบ่งตง
 สองส่วนควรพิจารณา ส่วนหนึ่งสาธกยกเปนบท ฝ่าย
 มคอข้อตติขิตอย่างจิตตภา ส่วนนิยมอย่าง ไทยใช้
 มานาน . แต่พ้องพานักกับพจน์บทบาพี ไม่นิยม
 สมบัติ สลักทั้ง ท่วยเหนจริงถ่องทางธรรมวิถึ
 ให้ นิยมชมนั้นวันฤดี ความอย่างนี้คำไทยใช้ นิยม
 จะแปลว่ากำหนดที่ใช้ที่ ถ้าแปลว่ายืนต้นนั้นดูสม พากย์
 สยามพากย์อื่นเข้ากลั่นกลม แยกนิยมออกเปนสองทำ
 นองความ (๘๘) หนึ่งคำใช้ว่าทำเนียมธรรมเนียมนี้
 แต่เดิมที่ใช้ประจำคำสยาม คือแสดงเทียบว่าทำเนียม
 คูเดียว ในระเบียบว่าเทียบเทียบ ซึ่งเปลี่ยน
 ใช้ธรรมธอมมีรอนัน คือทรงธรรมจอมจบพิภพเดิม
 พระจอมเกล้าเกล้ากระวีไม่มีเทียบ โปรดให้ใช้
 ธรรมเนียมอย่างนี้มา คัจฉยอ้างคำมมะนิยะมะ มะตะ
 ระทางพจนานาษา จะเขียนอย่างข้างไทยที่ใช้มา นี้เขียน
 ว่าเป็นธรรมเนียมทำนของคำ ธรรมเนียมนี้แปลความตาม

มคอ ว่ากำหนดธรรมเนียมตามตำราให้หนักจนแน่นแต่
 ฤบทศรจกจำ ให้ไว้ช้านานหนักเร่งตฤกครอง
 (๘๘) อนึ่งเพียรเรียนรู้งประจักษ์ ในคำรักแต่ว่า
 รักนี้เปนนอง มีที่ไว้ทั้งความทมนทำนอง จะจัด
 ของแจ่งแจ่งที่ใจจริง ว่ารัก ๆ คำไทยใช้กันเกลื่อน
 คำเทียบเหมือนชายสมัครรักกับหญิง พ่อแม่รักใคร่
 บุตรสุดประจิง ฤกว่าหญิงรักชายก็คล้ายกัน หนึ่ง
 ทั่นรักตอกรักอีกน้ำรัก แน่ตระหนักคำไทยโตโตเศกสรร
 ไม่ต้องที่ซึ่งจะมีชอกรันต์ กอสกคเท่านั้นแลถูกความ
 รักที่มีชอบอเข้าต่อท้าย บอกอธิบายว่ามีใช้คำสยาม
 จงแบ่งสรรปันส่วนอย่างถนอมตาม ใช้ให้ถูกต้องตาม
 ความนิยม พระยาบำเรอบริรักษ์ได้ชักพอก ชูตคอก
 ขึ้นเตียงเตียงขรม บริรักษ์ผู้ช่วยบ่อยเปนม ถึง
 พระพรหมบริรักษ์ก็หนักใจ อนุรักษราชมณฑลเพียร
 บำเรอภักดี กับหลวงรักษราชหิรัญสำคัญไว้ บริรักษ์
 ภูธรารกรไถ ชุนบริรักษ์ในครมบาด จงประจักษ์
 ฤกว่ารักเช่นนี้หนอ เป็นพวงชอบอกรันต์
 ท่านบรรหาร พากย์มคธตเปนไทย ใช้มานาน

พวงมรกตทั้งคู่กุศกั (๕๐) หนึ่งวงวงษพวงพวงษทั้งสี่ตั้งพจน
 วรรกำหนดที่ ไนบ่อนอ้ายศรี อีฉวงษ์พงษ์ช่อประจำคำ
 บทพี แต่งพวงเปล่านี่คำไทย เต็นให้ทรงหนออ่าวงอฆ่า
 เวียนแวง ชายชำระมำพวงปรัง ไสว เต็นอฆ่า
 เคยเหลิงหลงเข้าพวงไฟ ผำอะไรโพกเคียรแล้ว
 เวียนวง. อีฉวงพวงเช่นนี้ช้แถง ความแถง
 คำไทย ใช้ประตงศ์ คำบาพีเช่นมนตริศูรียวงษ
 กับพระยารพวงษผู้ กักดี อันที่ใ้ศำวงษกับพวงษพจน์
 ไทยกำ นตเชื่อวงษพระทรงศรี กับเผำพวงษ์วงษ์มูช
 มนตริ คือเสนาธิบที่เสนิรอง จะว่าถักตักความ
 แต่ย่อ ๆ บันคาเผำเหล่ากอนับสนอง ควรจะเรียก
 วงษ์พงษ์จำนงปอง จะจำตองเทศใ้ ใ้ยุบถ เรื่อง
 ที่นับไทยถำตีบพระพวงเจ้า แต่ต้นแก้แก่กอน ไทย
 นุสนธิ์ โพิธิตัววเชื่อสายพระพศพล ซึ่งชวาชวณ
 ปองประโยชนนี้โพทธิญาณ นี้เรียกว่าพทธวงษ์สิ้นทั้ง
 หลาย เพราะทำนสืบเชื่อสายเป็นแก่นสาร ใ้ใ้
 เนื่องแต่ปฐุมมานมนาน นี้บวงษวารผำขำ้งพระละ
 โถกีย อีฉวงษพวงษพุกใ้ ในสยาม กระแถงความ

หลายอย่างข้างในที่ รวินชภณวงษพงษ์ก็มี อิก
 วาที่หนึ่งว่าภาษภณวงษ หนึ่งว่านเคว็ดเข็องวงษประ
 บรูศักดิ์ ถนอมรักวงษประบรูตระภูตหงษ สงวน
 ศักดิ์สมศักดิ์จักรพงษ์ บรมวงษแต่ปฐุมอุตมพินธุ์
 พระอาทิตย์วงษท่า ยศ สุริยวงษปรากฏเปนวนษ
 สวรรค์ ราชวงษเจ้านายก็คตักกัน ถ้วนเปนวนษ
 เทวัญจุติมา สุรวงษคือพงษ์พระอาทิตย์ อุไทย
 วงษคงถิกขิตในถธา พระวรุทมพงษ์ทรงศักดิ์กา
 วงษมหาสุมุทิวิสุทธิวงษ ทั้งวงษพงษ์นี้จำนง
 อเนกนัก ตามแต่เรื่องเข็องยักไทยประสงค์ เข็อง
 กระษัตริเรียกว่าชุตियพงษ์ กับเรียกราชวงษยัก
 ทรงกัน อุปสาตราวงษได้ปลงจิตร บำรุงกิตย
 ในมถาระเขตรชั้นนี้ พระจอมพงษ์ทรงโปรตที่ไทยทันต์
 ตามตำคัญวงษานุวงษทุล พระถัมพินธวงษเธอเสนอ
 ถ้อย ไม่เคถ็อนคถ้อยไทยตำรสืบดินทรสุรย์ พระ
 สงสารประบรูวงษทรงนุญด ให้เพิ่มพูนจักรพรรตี
 พงษ์พาร สวมุทิตเทพยพงษ์วงษยักกระษัตริย ท่านแจง
 จิตพระประพินธวงษสมาณ พระวงษเธอวรวงษยักจงพิจารณ

จะเขียนอ่านจนกระทั่งให้ ชัดคำ ซึ่งเขียนว่าเผ่าพงษ์
 ฤวงษ์วาร นี้ชื่อชานเป็นกลาง ๆ แลอย่างคัก
 วงษ์ตระกูลวงษ์ญาติต้องเกรงยำ ทั้งสองคำนี้ก็ว่า
 เป็นสามัญ หนึ่งนามพระราชาคณะสงฆ์ ท่านก็
 ใช้วงษ์พงษ์จางงสรร อริยวงษ์ โปธิวงษ์ตำรงธรรม
 อิกคำนั้นว่าพระศรีวิสุทธิวงษ์ ซึ่งเห็นเขียนเปลี่ยนใช้
 ในคำกับที่ ท่านแปลงกลับโดยความตามประสงค์
 มหาวิศไต่เบนที่กระวีวงษ์ พระอุคตะโมรุษพงษ์นาม
 พระครู วงษ์กับพงษ์สองคำว่าไม่สุก จะคู่กับ
 มากเหลือจะเมื่อหู แต่เท่านี้ใจให้คล้องก็ตองดู คงได้
 รู้ไว้พงษ์กับวงษ์วาร (๙๑) หนึ่งคำแก่คำมูลเป็นมคธ
 แต่เดือนลดความบาพู้ที่บรรหาร คือโมโหเวทนาใช้มา
 นาน กับสงสารนี้อีกคำจำวินิจฉัย โม โห นั้นแปลว่า
 หลงทรงกับกับที่ ข้างไทยกลับใช้ว่าโกรธ โทษะจิตร
 เหมือน โม โห ขึ้นมาซ้ำ ไม่คิด ฝิดก็ฝิดชอบเชชอบคง
 ทอบมัน เหนคนหญิง โยโสโม โห เกิด ดูเขาถึก
 เขามาช่วยโม โห นั้น โม โห กลุ่มรู้มจิตรคิดไม่ทัน
 เช่นนั้นนี้พูด โม โห ว่า โกรธา ความระแวงแพลงพลาด

ศลาสมคช ยกเป็นพจน์ข้างสถาปนาภษา ด้วยทั้ง ตึก
 ทั้งใหญ่ ใหญ่ ชักันมา ต้องยอมเป็นวาจาสมคชกลาย
 (๙) เวทนาเป็นภาษามะคะระ ในคำพระบาทนั้น
 มีหลาย เนื้อความแปลเหมือน ๆ ไม่เค็ด่อนคลาย
 จะชยา แปลคำจำวิจารณ์ เวทนากว้ร้แจ้งอารมณ์
 คือสุขทุกข์ขมขื่นแยกบรรหาร เกิดแต่ของข้องกระ
 ทบครบถวาร จักยโสกลั่นฉานทั้งกายใจ คือตก
 หูฟังทั้ง ไต่กัถัน กับอีกกลั่นล้รศกำหนดได้ กายกระ
 ทบอุกสัมีศักทำนจิตไว้ วิญญานในรู้ตระหนักบระ
 จักยความ เมื่ออารมณ์มาล้มีศักทวารหก ทานแยก
 ยกแบ่งปันสรรเป็นสาม หนึ่งในสุขคือสบายชยาชยาม
 หนึ่งความทุกข์ร้อนร้อนขุ่นทรวง หนึ่งน้อเบกขาว่าเฟ่งเฉย
 คือแหวกเสบสุขทุกข์ชยาโดยห้วง ไม่มีทุกข์ไม่มีสุขล้
 ทั้งปวง สามภระทรวงนี้เป็นชื่อเวทนา แล้วทำน
 แจกแยกคักจิตอีกสอง ทางด้วยคลองจิตรเดิน ใน
 แดงทำ โทมนัส โสมนัสคักกันมา นี้ก็ชื่อเวทนา
 ไทรยอารมณ์ ยามเมื่อเห็นของงามฤยามสตัย คนตรี
 ขันร้องชานประสนสม อีกเครื่องหอมได้ด้นแลดบค

ธรรมณ์เสพยศที่โศกา ใต้ สัมผัสพุกเมวอีกผู้ผ่น
 ตะขออ่อนย้วยวนทำฤษณา ฤๅสังวาศนฤกริธา ซึ่งเอิบ
 อิ่มในอการะรินรมย์ หนึ่งทราบความตามตา ที่สังเกตุ ซึ่ง
 บอกรเหตุถากยกกำหนดสม ให้แจ่มจิตรพู่ในที ธีร์นช
 เรียกอารมณัโสมนั้จัก ปมกอง ถ้าใต้เห็นแลได้ยื่นใต้
 กถึนรศ. ถูกแขงอชยาบทราบบทยุบลของ ให้ไ้ร้จ้จรเล็
 ใจในทำนอง น้เบนกอง ทมนี้ศเวทนา ความในพระบาพิ
 เช่นนี้แน่ ตามกระแสในมคธภาษา ผิดกับเด็งค ไทย
 ที่ใช้มา ว่าสมเพชเวทนากับทารก แสนสงสารเวทนา
 หนักหนานัก ด้วยนงลักษณะจะมาพราวไปจากอก เวทนา
 สรวพที่จัตยก เป็นวาจกวจาภาษาไทย แนดงใน
 ความว่าเอนดูหมต กระแสบทบอกความตามวิสัย เป็น
 แผนกแยกจากมคธไป ยกเป็นคำคนไทยใช้เ็นเอง
 (๙๓) ยังสงสารนี้อีกคำก็จำยาก จ วิภาครากโคณ
 ใต้ โคนแดง เพราะคนไทยพูดใช้กัน ฤๅนเครง ไม่ถูก
 เพลงกับมคธบทวิธึ คำสงสารซึ่งบรรพาทตามมคธ
 ว่าท่องเทียวไม่กำหนดถานวิถึ คือเวียนว่ายทวยเกิด
 ในโลกีย์ จนไม่มีบ้ของต้นคั้นไม่ภบ ท่านเรียถว่า

สังสารวัฏวน แทบทุกคนเวียนอยู่ไม่รู้จักจบ หนึ่งท่าน
 เรียกสังสารมหรณพ ที่ยังหมุนไปกว่าจะพบพระ
 นิพพาน ความในพระคัมภีร์นั้นมันชี้ ท่านเรียก
 สังสาร วัฏมาสังสาร ไม่ถูกต้องกับคำไทยที่ใช้มานาน คือ
 สงสาร สมเพชเวทนา แลนสังสารเขามาด้วยมีงสมร
 มาทุกขร้อนนยากแสนสหัสสา ข้าสังสารพระกุมาร
 องค์นี้ตก ความเชื่อนว่านี่สังสารชาชาติทั้งไทย เป็น
 สองทางวางแยกแยะให้ รู้ ถ้าใครดูด้วยอย่างกล้าจำ
 ให้ได้ ผู้ที่มักฝันเพื่อนใต้ต้อนใจ ที่กว่าไหล
 เลื่อยเลอะละถึงเลย (๙๔) หนึ่งคำตั้งเวรสมเพชนี้ แต่
 เต็มที่ความชอบทด ตั้งเวระคำชบายพิปราย ปรย
 ท่านที่เคยปฏิบัติ คังชี้ข้อความ ตั้งเวระแปลว่าสถกจิตร
 มาทอภิก ไร่ปร จำคำสยาม ถึงผู้ ที่แปลไม่ได้ ก็ไซ
 ทาม จนรู้ความกันดับ ๆ หยิบเจรจา ซึ่งตั้งเวระกับ
 สมเพชคำเดียวกัน แต่ท่านสรรแปลลงขอเป็นพอหนา
 คอกกับขอเปลี่ยนผลัดติดกันมา ลงวาจาตั้งเวระสม
 เพชแปลลง ที่ใช้คำทอธรรมะตั้งเวระ พระทรง
 เทรทรวงประคิษฐุติคถาดลง ยังเดถึงขึ้นเป็นนามธา

งามแปลก วิชาที่เขวบางถ้าคุณครู ชื่อตั้งเวร
 วิชารามเบ็ดยน เพราะอาเกียรณอยู่ด้วยศพลสมทบดุน
 ึ่งใหม่เก่าเผ่าฝรั่งตั้งพอน เป็นที่ทำใจอันสดตลง
 วิชาตั้งเวรวิ ไสยเป็นคำอึดดี แปลกก็ชัด ๆ ความตาม
 ประสงค์ คือเป็นที่จิกรตตถาวรณัปลง หาราม
 คงแปลว่าวิชาชีวิตความไทย (๙๕) หนึ่งพูดข้างจางว่า
 ประมาท ถึงนักปราชญ์จะคิดวินิจฉัยโดย ้วยแปรง
 มาข้างภาษาคนไทย ๆ แปลกกับไยเนื่องมาแต่บาป ก็
 ประมาทนี้ว่าชาติตติถก ไม่ได้ นี้กในกศละราชี
 ชนแต่บาปไ้ตัวกถั้ววาคี การเช่นนี้เรียกประมาท
 ชาติวิจารณ์ ข้างคำไทย ีช ก็นวาทูถูด เหมือนว่า
 ถูประมาทพอเป็นชั้อชาน เออนายทกตนี้ประมาทเรา
 ฆานาน ไม่ควรกรจะประมาทชาติปมา คำประมาท
 พูทแพรงทุกแห่งหน เพราะ รานคนทุกชาติประมาท
 หน้า ศิษยประมาทหลบหลู่ท่านครูบา เข้าเดินเ้า
 ไครประมาทมักพตาดแพลง ภาษาไทยพูด ใช้คำประ
 มาท มิได้คัลลศความตูกูเทบทุกแห่ง ถึงคนรู้ก็
 ็องใช้ไม่ระแวง เพราะตกแพรงเป็นภาษาเจรจากัน

(๙๕) กับมานะนี่อีกคำจำไว้เถิด บางทีเพริศควม
 เชาวน์เห็น บางทีใช้ถูกประสงค์ทรงสำคัญ มานะ
 นี้มันมีดีดแต่ดียวกับ คือถือชาติถือตระกูลประยูรศักดิ์
 หนึ่งถือความรู้หลักว่าเลิศกว่า อีกถือเราถือเขามาก
 เมาแก้ว หนึ่งถือตัวทามยศดตำแหน่ง ทัพมั่นเหน
 คนต่ำทำรานระ เกิดมานะฮึดฮ่อกระพือส่ง ในสยาม
 ก็คือความที่ทรนง ทั่วยศชาติเชื้อวงศ์แลวิชา ความ
 เช่นนี้กับบาปพ้อเคียดใจถี่' แปลก็ใช้ถูกความทาม
 ภาษา มานะหนึ่งคำไทยที่ใช้มา เป็นจากแปร่ง
 เตียงเพดียงกันไป ตั้งคำว่าข้าศึกตมานะหนัก ทนึ่ง
 คนนี้ข้ารักแต่ไหน ๆ ข้าเยี่ยมมัน ๆ ข้าทำข้า
 กะไร ข้าแค้นใจจิตมานะจะให้ดู ข้าจะตั้งพาก
 เพียรเข้าเวียนปลอบ มันไม่ชอบแล้วจะย้ายข้าง
 ฝ่ายดู จิตคบเหง ให้มันเกรงด้วยเขี้ยว คงได้ดู
 สบคนไม่แปรปร ความอย่างนี้คือเหมือนจะผิด เป็น
 มานะไม่สนิทติดกระแส ไนมคธกับสยามนี้คือความแปล
 เช่นศาเรียกเรียกกับแพก็ต่างกัน ถึงคำเดียวแต่ว่าเรือ
 ก็เหลือยาก ไทยวิภาคชื่อก็มีทุกตั้งสรรพ เรือกระบวน

เรือหนึ่งเรือตั้งกัน

เรือลำนั้นเรือกันขานแม่ขวัญ

เอ่ยขึ้นคำที่ขานเรือเท่านั้น

ชื่อกับรูปเรือนั้นเป็นส่วน ๆ

เหมือนมานะไทยมคธบทกระบวน

ถ้าใครครวญก็คง

ได้รู้ใจความ (๙๖) หนึ่งจงรู้แบบคายนุบายมท คำว่า

รตนที่องสรรบันเป็นสาม

คือคำรตที่สกัดตัวคอตตาม

คำสยามคนไทยมักใช้ชุม

เหมือนรตนน้ำย่ำบุญครูอาจารย์

ในฤตยูรুক่สงกรานต์รตกันกลุ่ม

พวกพราหมณรต

ตั้งขกรตกับอีกกลุ่มก็

บ้างตั้งกลุ่มต้องช่วยบทรตน้ำมนต์

อีกรตมีกรตหน้าสารพัต

รตที่ไทยใช้ จัดทุกแห่งหน

ตามภาษามาแต่แรกไม่แปลกปน

โดยยุบดแบบรต

สกัดคอ

ราชรตกับทั้งรตอันเศศีลัน

ในระบิณแบบ

ว่ารตสกัดคอ

บันคารรตสี่ทเวียมเอี่ยมลออ

สกัดคอ

ตั้งทั้งหมดบตบังคับ

อีกคำหนึ่งซึ่งว่ารศสกัดคอ

ใคร

สกัดคอฤๅคอจะ ต้องปรับ

ปะที่ครูปากกล้ำจะต่ายับ

เพราะไม่จับจำเค้าทำเตาตั้ง

ระชะว่ารศอาหารตระการ

หลาก

รตมีมากเปรียบหวานน้ำตาลน้ำผึ้ง

ทั้งรศ

สินรศเก่าเมามันตั้ง

เอะอะอึ้งด้วยเปนรศ ไม่คอคออม

จัดเผ็ดเค็มขมขึ้นแต่พื้นรศ

ทำให้หมดมันฝาดทั้ง

เลื่อนข้อม ธรรมเป็นรสหมกกลิ่นต้องขียนขอม ศอสกต
 หนะอย่าปลดอมให้แปลนไป ประเภทรสนี้ท่านคักจัด
 เป็นสอง ตามทำนองกายจิตรวินิจาโยย คือแจก
 ออกเป็นภายนอกกับภายใน ท่านจัดไว้รสทั้งสองจง
 ครอบการ รสที่รู้ ด้้วยกายเป็นภายนอก เช่นอย่าง
 มอกมาทั้งหมกรศอาหาร ที่สัมผัสขั้ที่ขิจหากทวาร
 ไปรียวมเลหวนจิตวารศพาหิรา รสจำเภาะเป็นวิโสย
 แต่ใจรู้ ที่มีอยู่หลายหลายมากนักหนา คือรสซึ่ง
 ประจักษ์ในวิญญาณ รสสังวาสกรีธาในกาเม อันรศ
 นี้มีสำคัญกระสันจิตร มีนให้คิดทวนหันออกบั้นเป
 แม้นถึงพระที่สนวชยังทรวทเซ ต้องหันเหออกมาหา
 กามะรส รสสังวาสเรียกแรงทั้งแข่งกล้า เหนแรง
 กวารศอะไรที่ไหนหมต ทำใจมีตโมหะไม่ละถก
 เหมือนกันหมตจิตร ไพร่ใจผู้ดี หนึ่งวาทของผู้นโต
 พุทไม่ปด จัดเป็นรสถ้าเถศประเสริฐศรี พระลัที่
 ธรรมซึ่งนำหน้ายโถกัย พระบาฬีปรากฏวารศธรรม
 หนึ่งเพลงขับคำกลอนอักษรเสนาะ ที่ไพร่วาระหคายคม
 ความขำ นี้ก็เรียกกันวารศบทล่านำ อุส่าหจำ ๆ จตรศ

วิจารณ์ รกซึ่งฉันพรรณามาทั้งนี้ จัตุระที่รัก
 ภายในออกไวชาน มิใช่ศรีรัฐ ที่ขยับขึ้นแต่วิญญาน
 ที่เสารการลงเป็นรศบทยิบาย หนึ่งกรสามัคคีคืออารีวิบุ
 ที่พร้อมพร้อมจิตรมิตรสหาย เจ้ารักข้ารักเจ้ามา
 รักนาย ไม่สลายตแต่ได้ขบเป็นเกล็ดระกวม ทุกการ
 กิจมิใช่คิดหวังเกี่ยวเกี่ยว ไม่หลักแต่ขงหลบหลู่แต่ขู่ข่ม
 มีกาไรใดพร้อมใจชั่วระระคม ทั่วยนิมยอมสมศักดิ์
 มัคคี ซึ่งรวมขอมซึกสमानทุกหมู่หมต จัตุระที่
 ถ้าเกิดประเสริฐศรี อำนาจผลตลปรัจจุบันนี้ เช่น
 ทั่วอย่างอ้างชี้ให้ชัด ๗ ในมนุษย์เหนประจักษ์ไม่พิกว่า
 เล่าแต่เรื่องสถกณามักษัตถ์ นกกระจาบฝูงใหญ่ได้
 อาณัติ สัญญากันรู้กันทันพร้อมใจ เมื่อเวลาพราน
 บ้าเอาขยับทอด คีตะถอตทาแหแสไสว แล้วพร้อม
 กันบินปรือกระพือไป สวมกอไม้เชิงหนามที่ตามตง
 แล้วช่วยนคย่อกั้วเปลื้องหัวปลต ค่อยเลื่อนตจจากทาช่าย
 โดยประสงค นกทุกตัวรอดชีวิตไม่ปลตปลต เพราะ
 จำงพร้อมพร้อมสามัคคี หนึ่งวันหนึ่งฝูงนกกระจาบใหญ่
 พาถิ่นไปตงที่พื้นพนาศรี แสงหาอาหารตระการมี

ตฤณินิน ไหว้ไปมา ขณะนั้นนางนกกระจาบบใจย่อย
 บินเคลื่อนคล้อยเรื่อย ไร้ไร้ถลา เขาให้ระภูทศีสะ
 วัฏระกา ก็โกรธากำกั้นด้วยขยาบคาย นกที่เป็น
 พวกพ้องสองนกนั้น ก็รุมรันช่วยทะเลาะ ทั้งสองฝ่าย
 ตามักคี่ร้ายแแบกแตกทำลาย ภาดท่ายพรานหุ้มไป
 คดุมตง ด้วยเกิดเถียงเถียงกันอยู่ดั่งมี ก็ไม่มีใคร
 สอดที่สะส่ง พวกนักตททช่วยวายเชิงที่ พรานจันง
 ฤตถาหาไปเรือน ตามักคี่มีผลตลประจักษ์ ถ้าพร้อม
 พราก็ไม่สลายไม่กลายเกลื่อน หมั่นเสพยาบรสตามักคี่ทุกปี
 เตือน คงไม่เคลื่อนคล้ายสัตว์ศักดิ์พิพฒพอ ตามักคี่
 นั้นเป็นที่สรเสริญ ความเจริญมีอะเนกอะนันต์หนอ
 ถ้าทำ ให้แตกพังไม่รุ่งรอ โทษที่พอเหลือตามออก
 ครามครัน ถึงการศึกสงครามต้องคร้ามคิด คนพวก
 เทียบที่สนิทจะสนิทมัน เป็นไส้ศึกภูกซึ่งถึงนครราช ถ้า
 หากเป็นเช่นนั้นแล้วร้อนใจ แม้นร่วมคิศจิตรพร้อม
 กันเป็นหมู่ ถึงสัตว์อื่นจะคิดก็ยากได้ เกรงอำนาจ
 บมิอาจจะก่อไภย เพราะที่ใส่คัมภรศตามักคี่ เพราะ
 ฉนั้นเราท่านควรรักษา เป็นมหาศุภมถมถคตศรี คำว่า

รัชที่กำหนดในเวลาที่ ความเข่นนี้ศอศกตบทธิบาย
 (๙๗) หนึ่งผู้เพียรเรียนรู้จึงรอบคอบ . เริงประกอบ
 การกระวีนั้นมีหลาย จงสนใจเรียนแบบที่แบบคาย อย่ำ
 มีก่ายจำทรงให้คงทน . หนึ่งคือไทยที่ทำนไ้ใช้นั้นมีมาก
 คำหลาก ๆ เถาเดศถันเหตุผล แม้นไม่ไ้คึกษาก็ท่
 จน อดำที่ชวนขายรู้ชั้นฎวี กระทบหนึ่งตัวเขียน
 ไม่ปดึยบแปลก แต่ถ่านแยกสองความตามวิถี วัตถุประสงค์
 โกฎจะมาเพลาที่มี แต่ที่นี้ไปถึงบ้ำเพลาเขียน ที่ริมเชิง
 เสดลาอุมาใหญ่ ถันอกยไ้ถำสตั้งเสดาเห็น ทั้ทบถก
 ปุโยใบเสมมากกว่าจะเปน นำโยเตนปลุกเสมาตุเพวาทา
 โครไปตักถัน โสนที่คถองโสน ตักจนโกกรันเห็นทั้เก
 หนักหนา ปุแสมแถเขตตาเขตารงา เปนวาจาสอง
 เงื่อนอย่ำเพือนท่ง จันยโหงโหงเด่นกระเดนโหง เตียง
 ติง โหงฟาดมึงติงมึงผาง ทั้ติงแฆมเมืองแฆมแถคุดบาง
 ทั้องตราวางเมืองแฆมแปลถำเนา โครคุมhengจันhengจน
 เซชวด อ่ำยจันชวดนึ้มนักคุมhengเขา อย่ำหวง
 แหนจอกแหนให้แก่เรา พอดมเพลาที่เพลาถงถำยันที่
 วัณเสวเสวกาจะมาพร้อม อย่ำพวงหลงถ้อมพวงปะทั้นนี้

ที่บ่วงดวง ๆ เสท้าวเทวัญ คุนนำพิศวงครันนี้กัหวันเม
 คนขี่ม้าบ่าวพระยามำค้ำแห่ง ชื่ออ้ายแดงตกม้าทำ
 หน้าแห่ง ผอบกับผอบทองเป็นสองแคว อั้นจงแลดู
 ความตามทำนอง (๙๙) อั้นคำคูนี่ต้องรู้ โดยถ้ำเห็นยก
 ด้วยคำเรียกพุกกันนั้นเป็นสอง ตัวอักษรร่วมกันจง
 หมันทรอง ให้ดังคลองแก้วความตามคตี บัฏีระณำ
 ค่ำกถอนพจนาคถ์ ขอเชิญปราชช่วยพิจารณาในสารศรี
 ที่บกพร่องพลาดพลั้งก็ยังมี ท่านเมธี โปรดเพิ่มช่วย
 เจิมจุน หนึ่งวางบทพจน์พากย์ถากถำ เหมือน
 ฝักขำเคมเปรียบว่าไม่เชื่อวณน ด้วยเติมจิตกรคิดถ่นพอ
 เป็นคุณ แก่ฝูงกุดบุตรเล็กเด็ก ๆ เรือน เป็นไวยพจน
 ย่อ ๆ พอสังเกตุ ให้ทันเหตุแห่งการจะอ่านเขียน
 เตกไม่ชลาซาดีทั้งมีเพียร คงจะเขียนรู้ง่ายสบายเอ๋ย ะ

๐ สารตั้งฟังแล้วพอ	เพียรจำ
เสาสศเหตุแห่งคำ	คิดแก้
ไนเรื่องปะกัระณำ	นำนะ ไฉน
ผูกจิตกรคิดคำเข้า	ขอปใต้น้ถากเติม ะ

๐ ไทโตใครใคร่รู้
จงไม่ไต่สวนสาร
พบกลอนเทียบพิจารณา
แม้พบจักอ่านได้

พิศดาร
สู้บให้
ใจพจน์ นินนา
เรื่องกว้างทางสอน ား

๐ ประมวลคำใช้ย่อ
นับประมาณกำสับ
แจกผลพฤษ์ห้ามทียบ
เจริญเติอกชิมเด่นน้อ

ยกหยิบ
แปดข้อ
สุกคละกันเฮย
ผาดเปรี้ยวคายคิน ား

โคลงสุภาสัททเครื่องสอนใจ.เตือนสติผู้เฒ่าเรียนดังนี้

๐ ความรู้ ๗ ยิ่งได้
เป็นที่ชนพำนักนี้
อย่าเกียจเกดียบทหน้ารัก
รู้ข้อบใช้หอมหัว

สินศักดิ์
นอบนัว
เรียนต่อ เติมนา
เหนือยแพ้วแรงโรย ား

๐ วิชชาเป็นเพื่อนเลี้ยง
ยามอยู่เรือนเมียสนิท
ร่างกายสหายทิต
บุญหากเป็นมิตรซ้อน

ชีวิตร
เพื่อนร้อน
ตามทุก เมื่อเฮย
เมื่อมีวชฮาตัญ ား

๑ เวียนรู้ ๆ ให้ เปรื่อง ปรารถนารั้ว
 จักนถาตควรเจดีย์ ติดทัว
 บัญญาหนวงกลมเกลียว สติกด้อม ใจน้ำ
 ทำกิจการจวม้วย ห่อนพ้องโภยพาด ๖๖

๑ อิตถิรูปา นารีรูปเอี่ยมอ่อง เปนทวีพย
 ปุริสะวิชา บุรุษวิชานับ หนึ่งใต้
 สุรยาโยธา โยธีกถันแกล้วย รบเอ ๖๗
 สมะณะคีตา สมะณะกรของคีต ๖๘ สนิททวีพยแสน ๖๘

๑ เวียนรู้แม่นรู้ถ้อง ถึงจริง
 ขย่ำยกขยอทนอิง ขย่ำอย่าง
 ขย่ำเมอขย่ำสูงสูง เขี่ยใหญ่
 ถึงบั้งถ้อมข้าง ใจไว้ใจเขน ๖๙

๑ อุดบออกภากขึ้น ๖๙
 โนคนถาตจับวาที ๗๐
 จิตรตรงครว้ายที ๗๑
 คนที่ปากไวไ้อ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐

๑ . หนังสือถกตอนสนทน, ตีกรเรื่องนี้ ชื่อว่าปฏิภวนา

พจนานถ์ เพราะมี เนื้อหาความจริงที่ละเอียดละเอียดไปไม่

เป็นเรื่องราวเรียงเรียง ว่าคลุกคลปะปนกันไปไม่ปนกันกับ

แต่ถ้าจะคิดเป็นข้อ ๆ พอจะคิดได้ ประมาณข้อ

ถกตอนเรื่องนึ่งหมกตั้งกินเป็น ๙๙ ข้อ ที่เรียบ

เรียงลำดับไว้ข้างล่างนี้

ที่ ๑	กาน	๒	อย่าง	หน้า ๒	บันทึก	๑๖
ที่ ๒	สิ่ง	๕	สิ่ง	หน้า ๕	บันทึก	๑๖
ที่ ๓	อย่าอยู่			หน้า ๖	บันทึก	๑
ที่ ๔	คำขวน	๕	คำขวน	หน้า ๖	บันทึก	๕
ที่ ๕	ผู้	๖	ผู้	หน้า ๖	บันทึก	๑๖
ที่ ๖	ทำ	๗	ทำ	หน้า ๗	บันทึก	๑
ที่ ๗	บึง	๗	บึง	หน้า ๗	บันทึก	๑๒
ที่ ๘	เข้า	๘	เข้า	หน้า ๘	บันทึก	๑๐
ที่ ๙	ถ้ำ	๘	ถ้ำ	หน้า ๘	บันทึก	๑๘
ที่ ๑๐	เข้า	๙	เข้า	หน้า ๙	บันทึก	๑๓
ที่ ๑๑	เข้า	๑๐	เข้า	หน้า ๑๐	บันทึก	๖
ที่ ๑๒	เข้า	๑๑	เข้า	หน้า ๑๑	บันทึก	๒

ที่ ๑๒	ตำรวจกรม	หน้า ๑๑	บันทึก ๕
ที่ ๑๓	ช่างช่าง	หน้า ๑๑	บันทึก ๑๑
ที่ ๑๔	ช่างหัว	หน้า ๑๑	บันทึก ๑๔
ที่ ๑๕	ช่างทอผ้า	หน้า ๑๑	บันทึก ๑
ที่ ๑๖	ช่างก่อสร้าง	หน้า ๑๑	บันทึก ๓
ที่ ๑๗	หนังสือ	หน้า ๑๒	บันทึก ๖
ที่ ๑๘	ช่าง	หน้า ๑๒	บันทึก ๑๑
ที่ ๑๙	ช่างฝีมือ	หน้า ๑๒	บันทึก ๑๘
ที่ ๒๐	ช่าง	หน้า ๑๓	บันทึก ๕
ที่ ๒๑	ช่าง	หน้า ๑๓	บันทึก ๘
ที่ ๒๒	ช่าง	หน้า ๑๓	บันทึก ๑๔
ที่ ๒๓	ช่าง	หน้า ๑๔	บันทึก ๒
ที่ ๒๔	ช่าง	หน้า ๑๔	บันทึก ๖
ที่ ๒๕	ช่างก่อสร้าง	หน้า ๑๔	บันทึก ๑๐
ที่ ๒๖	ช่าง	หน้า ๑๔	บันทึก ๑๖
ที่ ๒๗	ช่าง	หน้า ๑๕	บันทึก ๓
ที่ ๒๘	ช่าง	หน้า ๑๕	บันทึก ๑๐
ที่ ๒๙	ช่าง	หน้า ๑๖	บันทึก ๖

ที่ ๓๐	จรรยา	หน้า ๑๖	บันทึก ๑๑
ที่ ๓๑	การจรรยา	หน้า ๑๖	บันทึก ๑๒
ที่ ๓๒	การทรง	หน้า ๑๗	บันทึก ๕
ที่ ๓๓	การใคร่	หน้า ๑๗	บันทึก ๑๒
ที่ ๓๔	การทรง	หน้า ๑๗	บันทึก ๗
ที่ ๓๕	การนอน	หน้า ๑๗	บันทึก ๗
ที่ ๓๖	นัยเด็กณียัญ	หน้า ๑๗	บันทึก ๑๔
ที่ ๓๗	ลยพื่อ	หน้า ๑๗	บันทึก ๑
ที่ ๓๘	สุภาพบุรุษ	หน้า ๑๗	บันทึก ๓
ที่ ๓๙	ปัญชรบญช	หน้า ๒๐	บันทึก ๑๖
ที่ ๔๐	ไม้ไผ่ไม้	หน้า ๒๑	บันทึก ๔
ที่ ๔๑	ราชภั	หน้า ๒๑	บันทึก ๑๗
ที่ ๔๒	สบุตสบุท	หน้า ๒๒	บันทึก ๖
ที่ ๔๓	ซอวัง	หน้า ๒๒	บันทึก ๑๕
ที่ ๔๔	พุกก	หน้า ๒๓	บันทึก ๒
ที่ ๔๕	พิภัก	หน้า ๒๓	บันทึก ๑๑
ที่ ๔๖	อิทธิ	หน้า ๒๔	บันทึก ๑๕
ที่ ๔๗	ชานชาญ	หน้า ๒๕	บันทึก ๖

ที่ ๔๗	พจนานุกรม	หน้า ๒๕	บันทึกที่ ๑๘
ที่ ๔๘	ผ้าฝ้าย	หน้า ๒๗	บันทึกที่ ๕
ที่ ๔๙	พวยกา	หน้า ๒๗	บันทึกที่ ๑๘
ที่ ๕๐	โซ่ข้าย	หน้า ๒๘	บันทึกที่ ๑๒
ที่ ๕๑	ถ้ำขี้	หน้า ๒๙	บันทึกที่ ๓
ที่ ๕๒	นาฬิกา	หน้า ๒๙	บันทึกที่ ๗
ที่ ๕๓	องออง	หน้า ๒๙	บันทึกที่ ๑๒
ที่ ๕๔	ระบำระบาย	หน้า ๓๐	บันทึกที่ ๓
ที่ ๕๕	ประจักษ์	หน้า ๓๐	บันทึกที่ ๑๘
ที่ ๕๖	ม่าน	หน้า ๓๑	บันทึกที่ ๘
ที่ ๕๗	หัวหอทำบคำ	หน้า ๓๑	บันทึกที่ ๑๑
ที่ ๕๘	นพภ	หน้า ๓๒	บันทึกที่ ๗
ที่ ๕๙	ยานยนต์	หน้า ๓๓	บันทึกที่ ๑๕
ที่ ๖๐	ราไร	หน้า ๓๕	บันทึกที่ ๑๖
ที่ ๖๑	คำไม้โต	หน้า ๓๕	บันทึกที่ ๙
ที่ ๖๒	กอรอปนกอ	หน้า ๓๖	บันทึกที่ ๕
ที่ ๖๓	ทาก	หน้า ๓๗	บันทึกที่ ๑๖
ที่ ๖๔	ทาร	หน้า ๓๘	บันทึกที่ ๕

ที่ ๖๕	พินิ	หน้า ๕๑	บันทึกที่ ๖๖
ที่ ๖๖	ตำรับตำหรับ	หน้า ๕๑	บันทึกที่ ๘
ที่ ๖๗	บรชณนรช	หน้า ๕๑	บันทึกที่ ๑๓
ที่ ๖๘	บพิทรมพินิ	หน้า ๕๒	บันทึกที่ ๒
ที่ ๖๙	มิงชวัญ	หน้า ๕๒	บันทึกที่ ๑๑
ที่ ๗๐	ครุฑธาวุธ	หน้า ๕๒	บันทึกที่ ๑๖
ที่ ๗๑	กำกริรกำบุช	หน้า ๕๓	บันทึกที่ ๑๐
ที่ ๗๒	ปราโมทย	หน้า ๕๔	บันทึกที่ ๖
ที่ ๗๓	ตั้งเรกตั้งเรช	หน้า ๕๔	บันทึกที่ ๑๓
ที่ ๗๔	บุญ	หน้า ๕๕	บันทึกที่ ๙
ที่ ๗๕	อนุญาท	หน้า ๕๕	บันทึกที่ ๑๖
ที่ ๗๖	ไมตรีไมตรี	หน้า ๕๖	บันทึกที่ ๘
ที่ ๗๗	ปฏิวญา	หน้า ๕๖	บันทึกที่ ๑๕
ที่ ๗๘	เมคก	หน้า ๕๗	บันทึกที่ ๒๐
ที่ ๗๙	เมคทิ	หน้า ๕๗	บันทึกที่ ๑๑
ที่ ๘๐	กรรณา	หน้า ๕๗	บันทึกที่ ๑๙
ที่ ๘๑	การณู	หน้า ๕๘	บันทึกที่ ๔
ที่ ๘๒	ถัญญาบัญญา	หน้า ๕๘	บันทึกที่ ๑๔

ที่ ๙๓	ช่างตั้ง	หน้า ๕๙	บันทึก ๓
ที่ ๙๔	นิทราอินทราจันทราน	หน้า ๕๙	บันทึก ๙
ที่ ๙๕	อุทกาวี	หน้า ๕๔	บันทึก ๑๐
ที่ ๙๖	อิลี	หน้า ๕๔	บันทึก ๓
ที่ ๙๗	นิยม	หน้า ๕๕	บันทึก ๒
ที่ ๙๘	ทำเนียมธรรมเนียม	หน้า ๕๕	บันทึก ๑๑
ที่ ๙๙	รักรักษ	หน้า ๕๖	บันทึก ๓
ที่ ๑๐๐	ฉงษพงษ์	หน้า ๕๗	บันทึก ๑
ที่ ๑๐๑	เวทนา	หน้า ๕๙	บันทึก ๑๑
ที่ ๑๐๒	แจกเวทนา	หน้า ๖๐	บันทึก ๓
ที่ ๑๐๓	สงสาร	หน้า ๖๑	บันทึก ๑๔
ที่ ๑๐๔	สังวร	หน้า ๖๒	บันทึก ๑๐
ที่ ๑๐๕	ประมาท	หน้า ๖๓	บันทึก ๖
ที่ ๑๐๕	มานะ	หน้า ๖๔	บันทึก ๑
ที่ ๑๐๖	รทรรตถ	หน้า ๖๕	บันทึก ๔
ที่ ๑๐๗	คำพ้องเสียง	หน้า ๖๙	บันทึก ๒
ที่ ๑๐๘	คำเสริมท้าย	หน้า ๗๐	บันทึก ๔